

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת ו

דף כ"ג

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

הכי

רש"י (א) גמ' נהם
ר"ן (ב) [טעם הדפוס]

גליון הש"ס

גמ' איבערא דהו פלוגי
רבנן. כעין ז' צ"מ דף
כד פ"א:

פ' הרא"ש

נדר וזוהי הוה. דלא חיטא
במקד ומספר מקדו וזוהי
שכן דרך התנחין לנדרו אבל
דבר מוטע כזה שאדם מוטע
את חבירו אין דרך לנדרו כדי
לזרז: ויפסד ב"ה. דבר
מסויים נקט תחלת השנה והיה
בכל עת שירצה לנדר זמן
שקבע: עקירה לתנאה
וקיימה לנדרו. שאם אין
ברצונו שיהא נדרו קיים למה
הוא נדר: ותי ובלבד שלא
יהא זכור את הנדר. ויזכין
שקיי זכור לתנאו ומצא תנאו
אין נדרו בטל: רבא אמר
לעולם דרמנן מעיקרא. רבא
אית ליה תנאי דרבי דאביי [וא]
אין זכור לנדרו בשעת הנדר
שנאמר קיים ונדרו בטל לילכא
טעמא פלוגי בהא אלא
שדחוק רבא קיימא ליה
השטתה: כגון שחזקה ב"ה
שיהיה מקצת נדרים שידור
בזאת השנה בטלים: ולא ידע
מנאי התנה. על אי זה נדר
התנה לטעם אכילת בשר או
שתיית יין או מרבדים שבינו
לבין חבירו או מרבדים של
צמר וקד נדרו אמר על דעת
הרש"י: אמר עושה שיהא אחיה
זכור על מה שנתחייב אלך
אחר התנאי ושוב נדרו שרוב
זה התנה הווא נדרא לית ביה
משפט ויחייב חבירו תנאי
ובלבד שיהא זכור [פי'
כשישכח] מקצת תנאו או צריך
שיזכור תנאו פסול ואמר על
דעת הראשונה אין עושה
דאלי' [הואיל] שזכור לתנאו
בטלים לתנאיה וקיימה
לנדרו אבל אם היה זכור הכל
אפי' אמר על דעת הראשונה
אין עושה בטלים לתנאיה
וקיימה לנדרה יין דבריו
מותרין ואין תנאי דאם הוא
רצה לטעם תנאו למה הוא
נדרו הלכא אוליין בנדרים
להחמיר ואמרין שדורו על דעת
עיקר ומה שאומר על דעת
הראשונה אין עושה דבריו
בטלים אבל כשהוא זכור מקצת
עושה נדר על דעת
ראשונה שמא ימצא תנאי
התנה על נדרו ויפסד לנדרו
מייסרש הרדעו שלא
תקיימו נדריו של כל השנה
עומד ב"ה ואמר כל נדרים
שדורו בשנה זו יהיו בטלים
בין שישכח התנאי למארי בין

(אלא) חסורא מהסר. מתני' והכי קתני הווא שאלכ כו': ובלבד שיהא
זכור בשעת הנדר. התנאי שהתנה ב"ה: אי זכור. ואעפ"כ נדר אס'
כן תקיימו לתנאיה: אלא תני ובלבד שלא יהא זכור. התנאי: לעולם
בראמינן מעיקרא. ונלמד שיהא זכור בשעת הנדר: והבא במאי

עסקי' כגון שחתנה בראש השנה. כל
נדר שאני עמיד לידור והיה יודע
בשעת התנאי דברים שהם רגיל
לידור כגון ועל דעת כן התנה ושוב
שכח ממנה שהתנה: והשתא קא נדר
אי זכור בשעת הנדר. [שהתנה אלכ
התנה ואמר על דעת הראשונה אני
נדר שלא יהא מקיים] וכמו שהתנאי
עליו נדרים לית ביה משפא: לא אמר.
בשעת הנדר על דעת הראשונה אני
נדר שלא יהא מקיים עקריה לתנאיה
וקיים נדרים: פבר עררשיה בפירקא.
בדקשה הווא של יתקיימו נדריו:
א"ל רבא. סתמה תנא דמתניתין
כדי שלא ילמדו ממנה של יתנהו
קלות לנדר נדרים: פלוגי רבנן.
עליה דרבי אליעזר בן יעקב.
בהא דסבירי דלא הוה נדר וזוהי:
הי

רבנן עליה דרבי אליעזר בן
יעקב או ואח"ל פלוגי הלכתא כותיה או לא ת"ש דתנן האומר לחבירו
קונם

ובלנד שלא ידע זכור בשעת הנדר ומש"ה בטל שכתב התנה שאם ישכח יודור יעטל תנאו או את נדרו: רבא אמר כגון שהתנה בראש
השנה ויהא ידע ממה התנה. רבא לא אחי לאפלוגי עליה דלמי דקמי' דמורה הא דכל שזינו זכור תנאו כלל בשעת נדרו הנדר בטל אלכ
דלא ניתא ליה לשבטי לישנא דמתניתין ומש"ה קאמר דלעולם שיהיה זכור קתני והכי קתני הווא שאלכ כו' ויפסד ב"ה. ויפסד ב"ה.
ובכי האי גוונא חיובא תרי דיני דאי אינו זכור תנאו כלל בשעת נדרו הכי הנדר בטל אלכ אס' הוא זכור קת' תנאו אלכ לא לגמרי
כגון שהתנה ב"ה ולא ידע ממנה התנה כלומר שהתנה על דבר מיוחד ואינו זכור אס' על פת או על יין וכיוצא כגון אלכ זכור היא
שהתנה ב"ה האי גוונא אי אמר על דעת הראשונה אני עושה כלומר שאם מתחלה התנאי על נדר זה שיצטל גם עכשיו אני רוצה שיהא
בטל וזכור אחר כך שעל דבר זה שנדר עכשיו התנה בתחלה לנדרים לא אחי ביה משפא. לא אמר על דעת הראשונה אני עושה
בטלים לתנאיה וקיימה לנדרה דכיון שהיה זכור בשעת הנדר שחתנה ולא ידע ממנה התנה אס' דעמו היה שיתקיים תנאו לא היה לו לידור
ספק כי היכי דלא לעקריה ומתניתין דקמי' ובלנד שיהא זכור הכי קתני ובלנד שיהא התנאי זכור כפיו בשעת הנדר: ולענין הלכא קיי"ל
כרצא הלכך נקטינן דכל שהתנה מתחלה כל נדר ונדר ובשעת נדרו שחתנה תנאו כלל הנדר בטל אלכ הנדר זכור וזכור
שהתנה אלכ אינו ידע על מה התנה כל שלא אמר על דעת הראשונה אני עושה א"ל פ' שזכור אס' על דעת ראשונה דבר שנדר עכשיו התנה מתחלה
עקריה לתנאיה וקיימה לנדרה שזינו שיהא זכור קת' היה לו להמנות וומר שיש על דעת הראשונה הוא עושה וכן פסק רש"י ב"ה ב"ה שני מבטלי
נדרים (א) ה' ונראה שמה שאמרין קת' קהלות ב"ה כ"ל נדר וזכור וכו' לדבר זה הם מתכוונים לנדרים שידור לאחר מכן אלכ שלשונים
משובש שנראה משלוש שם מתירין נדרים שעברו זה אין לו ענין אלכ נדרים הבאים לאחר מכן אלכ שרבינו יעקב ז"ל היה מתקן הלשון
כדי שיהא משמעותו להבא לומר כל נדר וזכור וכו' די אסרנא ודי חרמנא כולו קמוץ כ"ל שיהא נראה להבא ואין לומר כן כדי שלא יקל
רשע נדרים כלל ואלא מתקן לה סמומיה וכתב סמומיה "א"ל ב"ה שזכור שיש מן הגאונים שאומרים שאין תנאי קודם מבטל מה שאמר עליו
לאחר מכן אלכ בנדרים אלכ לא בשבועות ויש מהם מי שאומר שהשבועות והנדרים שזין הם לדין זה ומיהו אמרו בחוספות דווקא בשבועות ונדרים
שנשבע ונדר לעצמו אלכ מי שהשביע חברו או שהשביעו חבירו אין ציוול זה מועיל לו לטעם שעל דעת חברו הוא נשבע ונדר וזכור שמבטל תנאו
לנדר דמי דהא אסקינן דלא משתבע אדעתא דנפשיה אלכ על דעת משביעו וכדאמרין בשמעתא דנדרה הנאי: איבעיא להו פלוגי

רבנן עליה דר' אליעזר בן יעקב או לא פלוגי. דליכא לנספוקי בדידי משום דלנדרא עד כאן לא קאמרין רבנן דנדרו וזוהי הווא אלכ במוכר
ובזקם שאין פיהם ולבם שום דלף מתחלה אין רוצים בשלשה דינין אלכ למדרי חבירו שיאלכ אלכו איננו למינר שדדוקא אלכ מדרי:

קוסם

שישכח ומבטל שיהיה או זכור לתנאו ברעתו הראשונה: סבר למדרשה בפירקא. דאביי חיובא דשכח כל תנאו אבל אין לפרש
דך דרבא כפי דאחא ל"ל שייך למינר תנא קא סתם סמומיה דרבא אינו צריך לתנאי המשנה ועוד לא שייך למינר כיון דרבא
לא יתנו קלות ראש בנדרים ודמלת דרבא אל שכיח שיהיה דבר זכור מקצת ושכחו מקצת ועוד אלא קאמר בהריא בשעת נדרו על דעת
ראשונה הוא עושה ולא אחי ללול' בנדרים אחרים: ונא קא סתם ליה חסמי. דקתני ובלבד שיהא זכור דרין לתנאי ובלבד שלא יהא
זכור אבל לא לא אחי סתם סמומיה מה שדלד דרעוה שלא יתקיימו נדריו דכיון דאין אפסיר לפרש דמשה אס' לא שנתחייב לא אחי היא
כפופרה: פלוגי רבנן עליה דרבי אליעזר בן יעקב. דרדקא במקד ומספר שייך למינר נדר וזוהי: והלכתא כותיה או לא לתליתא כותיה.

א"ר דאמרין פירקא הבא על יבמות (נ) דמשעת רבי אליעזר בן יעקב כק תני ואלא הבא מסבחר טעמיהו דרבנן:

הכי קתני הרוצה שיאלכ חבירו אצלו כו'. נדרי וזוהי הווא ופ"ה אינו אוכל
עמו לא חיל נדרא שלא נתכוון אלכ לזרזו וידינו דקתני אף: והרדעו
שלא יתקיימו נדריו וכו'. כלומר שהתנה מני דינא לא חרמנא דלדוקא
שלא יתקיימו נדריו יעמוד בראש השנה ויפסד ב"ה: אי זכור בשעת
הנדר עקריה לתנאיה וקיימה לנדרה.

שם לא כן למה הוא נדר עכשיו
ולא דמי למאי דאמר' לעיל לא שמע
ליה ולא אחי דכדיה דלנדרא אין
תנאו בטל שכתבא נדר על דעת
לראשונה הוא עושה דהמס' היינו
עומא לפי שאמר התנאי בשעת
הנדר וזינו שיהא זכור אמר ב"ה שאל
דעת תנאו הוא נדר א"ל לומר
דעקריה לתנאיה אלכ כאן שהתנאי
והנדר אין כאן כלכא (א) שייך
למינר עקריה ועוד דשנלמא לעיל
איכא למינר כדכ"ה שיהא יודע שאין
נדרו ממס' הוא נדר לזרז את חבירו
אלכ כאן שם נדר עמו אי לא
דעקריה לתנאיה למה הוא נדר זה
כדיו ושלכ דכ"ה רש"י ז"ל שכתב
דא דאמר' עקריה לתנאיה וקיימה
לנדר' דוקא כעס הארץ ומש"ה תשפא
נעלמא הוא דחיישין ליה שמה בטל
לנאו והסקין לומר כן משום דקשיא
למה הוא דאמר' לעיל כקמוץ לא
שמע ליה וכו' ואין לזרז לך וכמו
שכתבנו. ומתלפין אמר אביי מני

ובלנד שלא ידע זכור בשעת הנדר ומש"ה בטל שכתב התנה שאם ישכח יודור יעטל תנאו או את נדרו: רבא אמר כגון שהתנה בראש
השנה ויהא ידע ממה התנה. רבא לא אחי לאפלוגי עליה דלמי דקמי' דמורה הא דכל שזינו זכור תנאו כלל בשעת נדרו הנדר בטל אלכ
דלא ניתא ליה לשבטי לישנא דמתניתין ומש"ה קאמר דלעולם שיהיה זכור קתני והכי קתני הווא שאלכ כו' ויפסד ב"ה. ויפסד ב"ה.
ובכי האי גוונא חיובא תרי דיני דאי אינו זכור תנאו כלל בשעת נדרו הכי הנדר בטל אלכ אס' הוא זכור קת' תנאו אלכ לא לגמרי
כגון שהתנה ב"ה ולא ידע ממנה התנה כלומר שהתנה על דבר מיוחד ואינו זכור אס' על פת או על יין וכיוצא כגון אלכ זכור היא
שהתנה ב"ה האי גוונא אי אמר על דעת הראשונה אני עושה כלומר שאם מתחלה התנאי על נדר זה שיצטל גם עכשיו אני רוצה שיהא
בטל וזכור אחר כך שעל דבר זה שנדר עכשיו התנה בתחלה לנדרים לא אחי ביה משפא. לא אמר על דעת הראשונה אני עושה
בטלים לתנאיה וקיימה לנדרה דכיון שהיה זכור בשעת הנדר שחתנה ולא ידע ממנה התנה אס' דעמו היה שיתקיים תנאו לא היה לו לידור
ספק כי היכי דלא לעקריה ומתניתין דקמי' ובלנד שיהא זכור הכי קתני ובלנד שיהא התנאי זכור כפיו בשעת הנדר: ולענין הלכא קיי"ל
כרצא הלכך נקטינן דכל שהתנה מתחלה כל נדר ונדר ובשעת נדרו שחתנה תנאו כלל הנדר בטל אלכ הנדר זכור וזכור
שהתנה אלכ אינו ידע על מה התנה כל שלא אמר על דעת הראשונה אני עושה א"ל פ' שזכור אס' על דעת ראשונה דבר שנדר עכשיו התנה מתחלה
עקריה לתנאיה וקיימה לנדרה שזינו שיהא זכור קת' היה לו להמנות וומר שיש על דעת הראשונה הוא עושה וכן פסק רש"י ב"ה ב"ה שני מבטלי
נדרים (א) ה' ונראה שמה שאמרין קת' קהלות ב"ה כ"ל נדר וזכור וכו' לדבר זה הם מתכוונים לנדרים שידור לאחר מכן אלכ שלשונים
משובש שנראה משלוש שם מתירין נדרים שעברו זה אין לו ענין אלכ נדרים הבאים לאחר מכן אלכ שרבינו יעקב ז"ל היה מתקן הלשון
כדי שיהא משמעותו להבא לומר כל נדר וזכור וכו' די אסרנא ודי חרמנא כולו קמוץ כ"ל שיהא נראה להבא ואין לומר כן כדי שלא יקל
רשע נדרים כלל ואלא מתקן לה סמומיה וכתב סמומיה "א"ל ב"ה שזכור שיש מן הגאונים שאומרים שאין תנאי קודם מבטל מה שאמר עליו
לאחר מכן אלכ בנדרים אלכ לא בשבועות ויש מהם מי שאומר שהשבועות והנדרים שזין הם לדין זה ומיהו אמרו בחוספות דווקא בשבועות ונדרים
שנשבע ונדר לעצמו אלכ מי שהשביע חברו או שהשביעו חבירו אין ציוול זה מועיל לו לטעם שעל דעת חברו הוא נשבע ונדר וזכור שמבטל תנאו
לנדר דמי דהא אסקינן דלא משתבע אדעתא דנפשיה אלכ על דעת משביעו וכדאמרין בשמעתא דנדרה הנאי: איבעיא להו פלוגי

רבנן עליה דר' אליעזר בן יעקב או לא פלוגי. דליכא לנספוקי בדידי משום דלנדרא עד כאן לא קאמרין רבנן דנדרו וזוהי הווא אלכ במוכר
ובזקם שאין פיהם ולבם שום דלף מתחלה אין רוצים בשלשה דינין אלכ למדרי חבירו שיאלכ אלכו איננו למינר שדדוקא אלכ מדרי:

קוסם

שישכח ומבטל שיהיה או זכור לתנאו ברעתו הראשונה: סבר למדרשה בפירקא. דאביי חיובא דשכח כל תנאו אבל אין לפרש
דך דרבא כפי דאחא ל"ל שייך למינר תנא קא סתם סמומיה דרבא אינו צריך לתנאי המשנה ועוד לא שייך למינר כיון דרבא
לא יתנו קלות ראש בנדרים ודמלת דרבא אל שכיח שיהיה דבר זכור מקצת ושכחו מקצת ועוד אלא קאמר בהריא בשעת נדרו על דעת
ראשונה הוא עושה ולא אחי ללול' בנדרים אחרים: ונא קא סתם ליה חסמי. דקתני ובלבד שיהא זכור דרין לתנאי ובלבד שלא יהא
זכור אבל לא לא אחי סתם סמומיה מה שדלד דרעוה שלא יתקיימו נדריו דכיון דאין אפסיר לפרש דמשה אס' לא שנתחייב לא אחי היא
כפופרה: פלוגי רבנן עליה דרבי אליעזר בן יעקב. דרדקא במקד ומספר שייך למינר נדר וזוהי: והלכתא כותיה או לא לתליתא כותיה.

א"ר דאמרין פירקא הבא על יבמות (נ) דמשעת רבי אליעזר בן יעקב כק תני ואלא הבא מסבחר טעמיהו דרבנן:

טו א ב מיי פ"ג מה'
נדרים הלכך ד סתם לחין נכח
טו"פ י"ד סתם רח סתם כ'
פז ב מיי ט"ז הלכך
טו"פ י"ד סתם כ'.

תוספות

רבא אמר כגון שהתנה
ושבט ממה התנה. פי' דהתנה
בשעת ביטולו שלא היה מבטל
כל נדרו שידור בכל עין אלא
פירש אם אדור בענין זה או
מורה או יחא כזה ולא מורה
אחר ויפסד ב"ה שיהא ממה
התנה ממה דבר בטל והשתא
אס' אמר בשעת הנדר על דעת
הראשונה אין נדר תנאי היה
התנאי מנדרים אלו שדוריה
ורבה אני שיהיה תנאי שלי
עקריה לתנאיה למה היה
אס' נמצא שכתב אותו דבר
שדור שאינו הוא שיהא בטולי
קיים לא אמר על דעת הראשונה
לית ליה דרעוה שיהא זכור
ששהתנה התנאי בראש השנה
ולא חשש לו שמה לומר מספק
על דעת הראשונה (ועתה נראה)
א"כ בטלים לתנאיה ומקיים
לנדריה והיה נמי דאם זכור
לנדרו מבטלן שאם שאל על
דעת הראשונה נדרה לית
ביה משפט דכדור הוא דכיון
דעל דעת הראשונה תנאו הוא
עושה ביטולו קיים ואח"כ למה
לית ליה דרעוה ולתעורר
שהתנה ולא ידע ממה התנה
ליכא כגון דרעוה שיהא ממה
התנה וזכור ואמר על דעת
הראשונה: אין עושה וי"ל דזה
הוא שיש חידוש כיון שזכור
יפסד בנדרים נדרים ששהתנה
דכי אמר על דעת
הראשונה אין עושה נדרה
בטל ואם לא נדרו קיים פי'
י"ל. ורבא פלוגי (נ) אביי
ואמר דוקא זכור בשעת הנדר
מועיל בקראמר דאם זכור
בשעת הנדר משפט דוקא אס' זכור
אלכ אין זכור כלל נדרו
קיים דמסתמא דרעוה ליקים
נדרו כיון שאינו זכור כותיה
ולתנאי כרוב דרין בטלי
הש"ס דאביי ורבא הלכתא
כרוב הלכך אס' אינו זכור ואינו
מועיל ביטולו וי"ל דמסתמא
הרש"י משפט דבר משפט
הוא ביטולו מועיל שפור
כשישנו זכור מוסרין
אדרכי כי זכור בשעת הנדר
עקריה וכו' משפט דוקא זכור
אלכ שכן לא אחי כדור לומר
דרבא פלוגי אסתמא הרש"י
ועוד דאם תני מועיל כי אס'
בשעתה מקצת תנאי
בדרישית במתני' נמי מורי
בכ"ה בשעתה ממה שהתנה
וידור ויהא ברעוה הראשונה
איכפל דתנאיה לאחריי
דברו שזינו רגיל כשכתב
מקצת התנאי דאין גירולת

שישכח ומבטל שיהיה או זכור לתנאו ברעתו הראשונה: סבר למדרשה בפירקא. דאביי חיובא דשכח כל תנאו אבל אין לפרש
דך דרבא כפי דאחא ל"ל שייך למינר תנא קא סתם סמומיה דרבא אינו צריך לתנאי המשנה ועוד לא שייך למינר כיון דרבא
לא יתנו קלות ראש בנדרים ודמלת דרבא אל שכיח שיהיה דבר זכור מקצת ושכחו מקצת ועוד אלא קאמר בהריא בשעת נדרו על דעת
ראשונה הוא עושה ולא אחי ללול' בנדרים אחרים: ונא קא סתם ליה חסמי. דקתני ובלבד שיהא זכור דרין לתנאי ובלבד שלא יהא
זכור אבל לא לא אחי סתם סמומיה מה שדלד דרעוה שלא יתקיימו נדריו דכיון דאין אפסיר לפרש דמשה אס' לא שנתחייב לא אחי היא
כפופרה: פלוגי רבנן עליה דרבי אליעזר בן יעקב. דרדקא במקד ומספר שייך למינר נדר וזוהי: והלכתא כותיה או לא לתליתא כותיה.

א"ר דאמרין פירקא הבא על יבמות (נ) דמשעת רבי אליעזר בן יעקב כק תני ואלא הבא מסבחר טעמיהו דרבנן:

סיכום על החלק שבר"ן שהוא פלפול ולא פירוש:

הר"ן מקשה על קושיית הגמרא 'עקריה לתנאי וקיימה לנדרה', מאי שנא מהמדיר חבירו כדי שיאלכ אצלו ומתחילה עושה תנאי שלא יחול נדרו, שבכ"ה נ"ג תנאו
מבטל נדרו, כמבואר בגמ' לעיל (בג), ותירץ הר"ן בשני דרכים, עיי"ש, אולם הביא שהרשב"א הוכיח מקושיא זו חידוש גדול לדינא, עיי"ש.

הר"ן מסיק לדינא, שתנאי יכול לבטל נדר הבא אח"כ כשישנו רבא, וכתב, שמשמע זה נהוגים לומר בליל יוה"כ תפילת 'כל נדרי', אולם הר"ן מוחה על המנהג,
שאין נכון לומר כן ברבים, ועוד דן הר"ן, אם תנאי כזה מועיל לגבי שבועות או רק לגבי נדרים.

קושיות פשוטות

דף כג.

גמ', והווי מצטערי רבנן משימשא לטולא ומטולא לשימא

קשיא:

קשה, למה נקטה הגמ' לשון זה 'משימשא לטולא ומטולא לשימא', והו"ל לומר סתם, שמצטערי רבנן.

תירוץ:

המהרש"א (ח"א, ד"ה משימשא) ביאר, שבזמן חז"ל היו רגילים לבנות הבתים עם גג על חצי הבית, ובבוקר היו יושבים בחום תחת השמש, ובצהריים כשהשמש זורח היו יושבים בצל תחת הגג, וכוונת הגמרא 'משימשא לטולא' היינו שמצטערי רבנן לזמן ארוך, 'משימשא', כלומר כשישבו בשמש בבוקר, 'לטולא', כלומר עד שישבו בצל בצהריים. [וע"ע בשיטמ"ק (ד"ה הווי) בשם הרי"ף שפירש באופן אחר].

גמ', דשכיחי אפיקורי דמצטערי רבנן

קשיא:

קשה, למה נקרא איש זה 'אפיקורי' [כופר], הא עשה כן לטובת רבנן, כדי להצילם מצערם.

תירוץ:

החתם סופר (ד"ה דשכיחי), שלא נקרא אפיקורי מחמת מעשה זה, אלא שאותו קצרי היה רגיל להכות רבנן, ולא רק באותה מעשה, ולפיכך נקרא אפיקורי, כיון שהיה מצער תמיד את החכמים. [וע"ע בטל תורה (ד"ה דשכיחי) שתייך באופן אחר].

גמ', אמר לה תיתסרא הנאתי עלך אי עברת אדעתאי ומנסבת לה לקריבך

קשיא:

קשה, היאך יכול אביי לאסור הנאתו על אשתו, הא הוא משועבד לה מדאורייתא, כמו שהקשה הגמ' לעיל (טו:).

תירוץ:

בספר משמרות כהונה (ד"ה תיתסרא) כתב, שמסוגיא זו יש להביא ראיה לדברי התוס' לעיל (טו. ד"ה תנן) שחידשו, שמי שעושה נדר על תנאי, והתנאי מוטל ביד האשה לבחור אם תרצה לקיימו או לא, לא מקרי נדר נגד שיעבודו, ושפיר חייל נדרו, וא"כ הכי נמי, הרי מוטל ביד אשתו של אביי לבחור שלא תינסב בתה לקריבה אלא לקריביה. [ועיי"ש עוד במשמרות כהונה, שתייך גם באופן אחר].

גמ', מעשה באדם אחד שהדיר את אשתו מלעלות לרגל כו' ובא לפני ר' יוסי

קשיא:

קשה, הא ר' יוסי היה חי אחר חורבן בית שני, ובימיו כבר נתבטלה מצות עליה לרגל.

תירוץ:

המהר"ף חיות (ד"ה מעשה) הוכיח מכאן, שאף לאחר החרבן ענין חשוב הוא לעלות ברגל למקום המקדש, כדי להתפלל על בנין בית שלישי שיבנה במהרה בימינו. [וע"ע ביעב"ץ (ד"ה שעוברת) שתייך באופן אחר].

ר"ן (ד"ה אין וחתניא), אבל זה דעתו היה להדירה אם תעבור על תנאו וכו'

קשיא:

קשה, הא סוף סוף לא היה מתכוין לאוסרה כלל, שלא עלה על דעתו שתעבור על תנאו, ואילו היה יודע שתעבור לא היה מדירה, וא"כ למה לא נחשב נדרי זירוזין.

תירוץ:

באילת השחר (לר"ן שם) ובשיעורי ר' דוד (אות מג) תירצו, שעיקר החילוק הוא, דגבי נדרי זירוזין איכא אומדנא דמוכח שלא נתכוונו המוכר והלוקח לעשות נדר כמו שאמרו, משא"כ בסוגיין, דליכא אומדנא דמוכח דלא נתכוין אביי להדיר אשתו. [וע"ע בספר נחלות אליהו (אות מד) שביאר כוונת הר"ן באופן אחר].

דף כג:

גמ', חסורי מיחסרה והכי קתני וכו'

קושיא:

קשה, דאם כן נמצא שאין שום קשר בין תחילת דברי ראב"י 'אף הרוצה להדיר את חבריו שיאכל אצלו', לבין סוף דברי ראב"י 'יאמר כל נדר שאני עתיד לידור וכו' , והוא תמוה מאד.

תירוץ:

הנמוקי יוסף (ז: מדפי הרי"ף) תירץ, דהתנא בדוקא מביאה דין זה בלשון סתום, כדי להסתיר קצת דיני המשנה, וכדאיתא בגמ' בסמוך 'תנא קא מסתים לה סתומי כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים'. [וע"ע בחי' חתם סופר על המשנה (כג.) שתירץ באופן אחר].

גמ', 'עמוד בראש השנה ויאמר כל נדר וכו'

קושיא:

קשה, למה נקטה הגמ' דוקא בראש השנה, שלכאורה הוא הדין שיכול להתנות כן בכל יום שירצה.

תירוץ:

בתוס' ישנים (ד"ה עקר ליה) כתבו, דדוקא נקט ראש השנה, שמתוך שהוא יום הדין גומר בלבו לבטל נדרים, ודעת מבורר היא, וכן ביום הכיפורים [כמו שאנו נוהגים לומר 'כל נדרי' בליל יוה"כ], משא"כ בשאר ימות השנה ליכא גמירת הדעת כל כך. [וע"ע ברשב"א (ד"ה הרוצה) שהגמ' לאו דוקא נקטה ראש השנה, אלא ה"ה בשאר ימות השנה].

גמ', ובלבד שלא יחא זכור בשעת הנדר

קושיא:

קשה, היאך מועיל תנאי זה שהתנה בראש השנה כדי לבטל נדרים שעתיד לומר לאחר זמן, אם בשעת הנדר אינו זוכר התנאי, ולא נדר על דעת התנאי.

תירוץ:

הר"ן לקמן (עה: ד"ה הא) ביאר, שנחשב נדר בטעות, שאילו היה זוכר שהתנה בראש השנה לבטל כל נדרים שעתיד לידור, לא היה נודר. וכ"כ השיטמ"ק (ד"ה ומתיר) ובהגהות רעק"א לשו"ע (יו"ד סי' ריא ד"ה בשעת הנדר). [וע"ע בשערי יושר (ש"ה פכ"ב), ובשו"ת מהרי"ט (ח"ב חו"מ סי' נב), ובהפלאות נדרים (ד"ה והנה) שביארו בדרכים אחרים].

ר"ן (ולענין הלכה), ואין ראוי לומר כן כדי שלא יקלו ראש בנדרים

קושיא:

קשה, אם כן למה אנו נוהגים לומר כל נדרי ברבים.

תירוץ:

התוס' (ד"ה תנא) תירצו, דדוקא בדרשה שהיו דורשים בלע"ז יש לחוש שיבאו עמי הארץ לזלזל בנדרים, אבל בתפילת כל נדרי אין עמי הארץ מבינים הענין, ולכן אין לחוש שיבואו לזלזל בנדרים. [וע"ע בריטב"א (ד"ה כתב ר' יעקב) ובשו"ת רדב"ז (ח"ד סי' לג) שתירצו בדרכים אחרים].

ר"ן (שם), שיש מן חגאונים שאומרים כו' אלא בנדרים אבל לא בשבועות

קושיא:

קשה, מה הוא החילוק בין נדרים לשבועות לענין זה.

תירוץ:

בספר דבר יעקב (אות ט) ביאר, דחומרא דרבנן היא, דלא רצו חכמים לסמוך על תנאי כזה לבטל שבועות, משום חשש שמא יבואו לזלזל בשבועות, והחמירו בשבועות יותר ממה שהחמירו בנדרים, משום דשבועות חמירי מנדרים, כמבואר בגמ' לעיל (יח.). [וע"ע בהגהות יד שאל לשו"ע (יו"ד סי' ריא ס"ק ד), ובחי' ר' שמואל (סי' ב אות יא) שביארו בדרכים אחרים].

דף כג

תוכן

- א. ב' מהלכים לבאר החילוק בין מעשה דאביי לנדר זירוזין
- ב. ב' דינים בענין תנאי מבטל נדר
- ג. היאך מועיל תנאי לבטל נדר
- ד. בענין נזירות שמשון

(א) ב' מהלכים לבאר החילוק בין מעשה דאביי לנדר זירוזין

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה מעשה עם אביי, שאמר לאשתו שאם תעבור על דעתו ותינסב את בתה לקרובותיה תאסר הנאתו עלה, ועברה על דעתו ונסבה בתה לקרובותיה, ולבסוף התיר ר' יוסף את נדרו על ידי פתח, שלא עלה במחשבתו כלל שתעבור אשתו על דעתו, ואילו היה יודע שתעשה כן לא היה מדירה כלל.
- ב. **קושיית הר"ן:** הר"ן (ד"ה אין והתניא) הקשה, למה הוצרך אביי להיתר חכם, דמאי שנא מנדר זירוזין, כגון במשנה בסמוך, גבי מי שרוצה להדיר חבירו שיאכל אצלו, שמוותר בלא היתר חכם, דנדר רק כדי לזרז חבירו לשמוע אליו. ותירץ הר"ן, דהתם שאני שאין קפידא כל כך שיאכל אצלו, והענין מוכח מתוכו שאינו נדר גמור, לכן מותר בלא חכם, משא"כ במעשה דאביי, דקפיד טובא שתשמע אשתו, ולא מוכח מתוכו שאינו נדר גמור, צריך חכם.
- ג. **תירוצו של הרשב"א:** הרשב"א (ד"ה א"ל) הקשו כמו הר"ן, ותירץ באופן אחר, דגבי נדר זירוזין, המדיר ידע מתחילה שיתכן שלא ישמע אליו חבירו, ולכן לא נתכוין כלל לעשות נדר גמור, אלא רק לזרז את חבירו, משא"כ במעשה דאביי, שלא עלה במחשבתו כלל שלא תשמע אשתו אליו, וממילא לא נדר בכוונה שהוא רק לזרז, אלא נדר סתם, ולפיכך צריך היתר חכם ולא הותר הנדר מאיליו. וכן תירץ המאירי (ד"ה הוזכר עוד).
- ד. **רשב"א בתשובות:** מצינו נפק"מ לדינא בין ב' מהלכים הנ"ל. דהנה הבית יוסף (יו"ד סי' רכח) הביא בשם הרשב"א בתשובות (מיוחסות לרמב"ן, סי' רנה), שמי שנדר לאסור עצמו בבשר אם יעבור באיזה איסור, ולבסוף עבר על האיסור, יכול להתיר נדרו על ידי פתח, שאילו היה יודע מתחילה שלבסוף יעבור על האיסור לא היה נודר כלל. ומבואר שצריך היתר חכם, ולא כמו נדר זירוזין שא"צ היתר חכם. [ועי' במאירי (שם) שדן בזה].
- ה. **נפק"מ בין מהלכים:** החזו"א כתב, שדינו של הרשב"א תלוי בב' מהלכים הנ"ל, שהרשב"א אזיל לשיטתו, דס"ל דבאופן דלא עלה כלל על דעת המדיר שלבסוף יעבור על תנאו, שהנדר חל וצריך היתר חכם, כמו במעשה דאביי, ולא כמו נדר זירוזין, לכן ס"ל דבנידון דידן, שהיה בטוח שלא יעבור על האיסור, צריך היתר חכם, אבל לפי ביאורו של הר"ן, דלא נתחדש חידוש הנ"ל, מסתבר שבכה"ג נחשב נדר זירוזין, דהא לא נתכוין כלל לאסור עצמו.

(ב) ב' דינים בענין תנאי מבטל נדר

- א. **משנה:** המשנה מביאה בשם ר' אליעזר בן יעקב, 'הרוצה להדיר את חבירו שיאכל אצלו יאמר כל נדר שאני עתיד לידור הוא בטל'. ובגמ' מקשה, אם יאמר כן ישמע חבירו ולא יאכל אצלו, שיודע שאין נדרו חל, ולכן מפרשת הגמ' דברי המשנה באופן חדש, דחיסורי מיחסרא הוא וכו', עיי"ש בכל הסוגיא.
- ב. **קושיית הראשונים:** הקשו הרבה ראשונים [ר"ן (ד"ה כיון), רא"ש (פסקים, סי' ד), שיטמ"ק (ד"ה במה) בשם הרי"ף, ועוד] על קושיית הגמ', שלכאורה יש לתרץ בפשיטות, שהמדיר התנה בלחש ולא ישמע חבירו. ועי' בר"ן (שם) מה שתירץ לזה, וכדבריו תירץ גם השיטמ"ק (שם) בשם הרי"ף, אולם הרא"ש (שם) הביא בשם הר"א ממיץ לתרץ באופן אחר, כמו שיתבאר.
- ג. **תירוצו של הר"א ממיץ:** הר"א ממיץ תירץ, שאם יתנה בלחש, הו"ל דברים שבלב שאינם דברים, ולא מועיל כלל, אלא ע"כ התנה בפרהסיא, ולכן מקשה הגמ' שא"כ ישמע חבירו. והש"ך (יו"ד סי' ריא ס"ק ב) הוכיח מדברי הר"א ממיץ, דלא רק דצריך להתנות בפה ולא בלבו, אלא צריך להתנות בפרהסיא, ולא בלחש באופן שרק הוא שומע דבריו. ואמנם צ"ב, אם יתנה בלחש ומשמיע לאזנו למה לא נחשב דיבור, כמו שנחשב דיבור לגבי קריאת שמע וכדומה.
- ד. **ב' דינים:** רעק"א (הגהות לשו"ע שם) ביאר, שיש ב' דינים נפרדים בענין תנאי מבטל נדר, א', באופן שלא נזכר התנאי בשעת הנדר, בזה הנדר בטל משום דהוי נדר בטעות, שאילו היה זוכר תנאו לא היה נודר כלל, ב', באופן שנזכר התנאי בשעת הנדר, דא"א לומר שנדר בטעות, בזה הנדר טעות משום שאין פיו ולבו שוין, שנדר על דעת תנאו וא"כ בלבו לא רצה נדרו, ולא הוו דברים שבלב, משום שגילה דעתו מתחילה ע"י תנאו.
- ה. **ביאור דעת הש"ך:** עפ"י ביאר רעק"א דעת הש"ך דתנאי בלחש לא מועיל, דהש"ך מיירי באופן שנדר בשעת התנאי, כציור הגמ', ונזכר תנאו בשעת נדרו, והנדר בטל משום שאין פיו ולבו שוין, ובזה ס"ל להש"ך דלא מהני להתנות ע"י 'דיבור' לבד, כמו דיבור בלחש, שמה שמטביל הנדר אינו התנאי עצמו, אלא מחשבתו בשעת נדרו, אלא צריך התנאי כדי לגלות לרבים את מחשבת לבו, כדי שלא תיהיו דברים שבלב, ולכן צריך דוקא דיבור בפרהסיא.

ג) היאך מועיל תנאי לבטל נדר

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מבארת כוונת המשנה, שהרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בראש השנה ויאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל, ומביאה הגמ' בשם אביי, דתנאי כזה מועיל לבטל כל נדר שיעשה אח"כ במשך השנה, אם לא נזכר תנאו בשעת הנדר. וכמובן הענין צ"ב, מה הוא כוחו של התנאי לבטל נדרים שיעשה אח"כ בשעה שכבר שכח כל תנאו, ואינו נודר על דעת תנאו הראשון. ומצינו בראשונים ב' מהלכים בזה, כמו שיתבאר.
- ב. **מהלך א', נדר בטעות:** הר"ן לקמן (ע"ה הא כדיתא) ביאר, שנמצא שכל נדר שיעשה אח"כ הוא נדר בטעות, שאילו היה זוכר בשעת הנדר מה שהתנה בראש השנה לא היה נודר. והאחרונים ביארו כוונת הר"ן בב' דרכים. רעק"א (הגה' לשו"ע, יו"ד סי' ריא) ביאר, שדומה לנדרים שגגות. וכן מבואר בשיטמ"ק בשם השיטה, ובמאירי לעיל (כ:). [ועי' בדברינו לעיל (סעי' ב), שיש ב' דינים בתנאי, א' מדין נדרים שגגות, ב' מדין אין פיו ולבו שוין].
- ג. **ר' שמעון:** אולם בשערי יושר (ש"ה פכ"ב) האריך ר' שמעון לבאר כוונת הר"ן באופן אחר, שאינו מבטל מדין נדרים שגגות, אלא מדין פתח, ואמנם יש חילוק גדול בין פתח זה לבין סתם פתח, שבסתם פתח צריך חכם או ג' הדיוטות כדי להתיר הנדר, ואילו כאן יכול אדם להתיר הנדר בעצמו, והחילוק הוא, שפתח זה בא קודם עשיית הנדר, ובכ"ה ג' יכול אדם להתיר הנדר בעצמו.
- ד. **מהלך ב', אתי דיבור ומבטל דיבור:** בספר הפלאות נדרים (ד"ה ונהנה) ביאר כח התנאי לבטל נדרים באופן אחר, משום דאתי דיבור ומבטל דיבור, שדיבורו הראשון שבשעת התנאי יוכל לבטל את דיבורו האחרון שבשעת הנדר. וכן מבואר בשו"ת מהרי"ט (ח"ב חו"מ סי' נב) שהבין כן.
- ה. **נפק"מ בין המהלכים:** ומצינו נפק"מ בין ב' מהלכים הנ"ל, דהנה הר"ן (ד"ה אי זכור) הביא בשם התוס', שבמי שנודר על דעת חבירו, אין נדרו בטל מחמת התנאי שהתנה בראש השנה. ובמחנ"א (הל' שבועות סי' א) ביאר טעם הדבר, משום שבכ"ה ג' לא שייכא סברת הר"ן (ע"ה): שאילו היה נזכר תנאו לא היה נודר. ולדבריו נמצא שדין זה תלוי בב' מהלכים הנ"ל, דסברת התוס' אתי שפיר רק לפי סברת הר"ן, אבל לא לפי סברת ההפלאות נדרים.

ד) בענין תפלת כל נדרי

- א. **דברי הר"ן:** הר"ן (ד"ה ולענין הלכה) הביא שיש קהילות שנוהגים לומר 'כל נדרי' בליל יום כיפור, וביאר הר"ן ענין אמירה זו, שהוא כדי לבטל כל הנדרים הבאים לשנה הבאה, וכמו התנאי המובא בסוגיין, ואין לו ענין כלל לנדרים של שנה שעברה, והביא, שמטעם זה תיקן ר"ת נוסח האמירה, כדי שמשמעותה תהא על להבא ולא על לשעבר. ודברי ר"ת מובאים גם בתוס' (ד"ה תנא), וברא"ש (פסקים, סי' ה), ובתוס' רי"ד (ד"ה והרוצה).
- ב. **שיטה ב', הרא"ש:** אולם כמה ראשונים ביארו ענין כל נדרי באופן אחר. הרא"ש (שם) ותוס' רי"ד (שם) כתבו, שאמירה זו היא התרת נדרים על כל הנדרים של שנה שעברה. וביאר, שאע"פ שהתרת נדרים צריכה חרטה, הרי בודאי כל אדם מתחרט ביוה"כ על כל נדר שקיבל כדי להינצל מעונשים, ואע"פ שהתרת נדרים צריכה ב"ד [או חכם], הרי נוהגים לומר כל נדרי ברבים, וזה נחשב כמו ב"ד.
- ג. **שיטה ג', הנמוקי יוסף:** הנמוקי" (ד"ה ויותר) ביאר ענין כל נדרי בדרך שלישי, על דרך הרא"ש ותוס' רי"ד, דקאי על הנדרים של שנה שעברה, אך באופן אחר קצת, שאינה התרת נדרים, אלא היא תפלה, שאנו מתפללים ומבקשים סליחה על כל איסורי נדרים שעברנו בשנה שעברה. והביא הנמוקי", שכן מוכח מסידור רב עמרם גאון, שגורס באמירת כל נדרי 'משנה שעבר עד יום כיפורים זה', הרי להדיא דקאי על הנדרים של שנה שעברה, ודלא כר"ת.
- ד. **טענת הר"ן:** הר"ן (שם) טען על מנהג אמירת כל נדרי, שמבואר בסוגיין שאין מן הראוי לדורש ברבים שיש עצה להינצל מאיסור נדרים על ידי עשיית תנאי בראש השנה, וא"כ אין נכון לומר 'כל נדרי' ברבים. וכמובן הר"ן אזיל לשיטתו, דס"ל דכל נדרי קאי על נדרי שנה הבאה, אבל לפי שיטת הראשונים דכל נדרי קאי על נדרי שנה שעברה, לא קשה מידי. ובתוס' רי"ד (שם) הוכיח מטענה זו דלא כשיטת ר"ת, דע"כ כל נדרי קאי על שנה שעברה.
- ה. **'ונסלח לכל עדת בני ישראל':** התוס' (שם) העירו, שלפי שיטת ר"ת, דכל נדרי קאי על להבא ולא על לשעבר, א"כ למה נוהגים לומר מיד אחר כל נדרי פסוק 'ונסלח לכל עדת בני ישראל וכו'', דמשמע דקאי על נדרי שנה שעברה, [עיי"ש מה שתירצו]. ובסידור רש"י (מובא באוצר התפילות) ביאר, שאין אומרים פסוק זה כהמשך מכל נדרי, אלא תפלה בפני עצמה היא, ולפיכך כתב, דאין לומר קודם פסוק זה 'ככתוב בתורת משה', כיון שאינו המשך מכל נדרי.

דין כל נדרי בזמן הזה

מובא במשנה, "כל נדר שאני עתיד לידור הוא בטל ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר". והגמ' מביאה בשם רבא לבאר דין זה, דאיירי במי שאמר תנאי זו בראש השנה, ובמשך השנה נדר באיזה דבר, שאם אומר בשעת הנדר שרצונו הוא שנדר זה יהא חל רק עפ"י התנאי שאמר בר"ה, או שאינו זוכר התנאי, הנדר חל עפ"י דיני התנאי. כן הוא היוצא מסוגיין לפי פירושו של הר"ן. ומובא בגמ', דרב הונא בר חיננא רצה לפרסם דין זה, והשיב לו רבא, שהתנאים בדווקא סתמו דבר זה, ואין כדאי לפרסמו לרבים. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי' ריא סעי' ב), אך הביא שיש חולקים וסוברים שצריך לזכור התנאי בזמן הנדר כדי לבטלו, וז"ל, 'מי שהתנה ואמר כל נדרי שאדור עד זמן פלוני יהא בטלים, ונדר בתוך הזמן, אם הוא זוכר לתנאו בשעת הנדר נדרו קיים שהרי מבטל תנאי בשעה שנודר, ואם אינו זוכר לתנאו בשעת הנדר התנאי קיים והנדר בטל, ויש אומרים שאין התנאי מועיל לבטל הנדר אלא אם כן יזכרו תוך כדי דיבור לנדר ויאמר בלבו שהוא סומך על התנאי, ויש לחוש לדבריהם".

הר"ן כתב, שמחמת דין זה נתשרבב המנהג בקצת קהילות לומר כל נדרי בליל יוה"כ, אך הקשה על הלשון, דמשמע שמבטל נדרים לשעבר, וזה א"א, אלא רוצים לבטל נדרים לשנה הבאה, ושוב הביא הר"ן שרבינו יעקב ז"ל "היה מתקן הלשון כדי שיהא משמעותו להבא לומר כל נדרי ואסרי די אסרנא ודי חרמנא כולו קמוץ כדי שיהא נראה להבא". אולם הר"ן הקשה מסוף דברי הגמ', שכיון שסתמו המשנה לא כדאי לפרסם הדבר, ולפיכך מסיק הר"ן שאין כדאי לאומרו. אכן עי' בריטב"א שהקשה גם כן קושיא זו, ותיירץ, שיש לחלק בין דורות הראשונים "דהוו חמירי להו נדרי לעמי הארצות אבל השתא דקיל להו נדרי הכי עדיף לן טפיל". וע"ע בתוס' (ד"ה תנא) מש"כ ליישב המנהג.

מה שהביא הר"ן שר"ת תיקן הלשון שתהא רק לשנה הבאה ולא לשנה שעברה, ולכן אנו אומרים "מיום כפורים זה עד יום כפורים הבא", הטעם, שא"א להתיר נדרים של שנה שעברה, כיון שאין כאן נוסח של חרטה, וגם שכדי להתיר נדרים צריך יחיד מומחה או ג' הדיטות, וגם צריך לפרט הנדר, וגם שאין הנודר עצמו יכול להתיר עצמו. אכן עי' המאירי (סוף פ"א) שיישב הנוסח "מיום כפורים שעבר", שכיון דהוי של צבור לא בעי חכם וחרטה. ויוצא מח' בין התוס' והמאירי אם גדר של כל נדרי הוי על להבא או התרה על שעבר. [ולמעשה יש כמה נוסחאות שיש להם ב' הגירסאות, שכולל בין העבר ובין העתיד]. ולכא' יש נפק"מ בין שני מהלכים אלו לענין יחיד, שאם הוא מדין התרה א"כ צריך שלשה וצבור, אכן אם הוא מדין תנאי על להבא לכא' מועיל אף ביחידות. אכן עי' בקובץ הלכות (פל"ד אות ט) שכתב שלכו"ע אין לאומרו ביחידות, לא מיבעי למ"ד דהוי מדין התרה אלא אפילו למ"ד דהוי מדין תנאי, אעפ"כ צריך דווקא ג', וז"ל, "דכל נדרי נתקן לאומרו בג' דוקא, לא מיבעיא להסוברים שהוא התרת נדרים שעברו, אלא אפי' לר"ת שהוא תנאי על להבא הא עכ"פ נתקן לאומרה כצורת התרת נדרים, ולכן המתפלל ביחידות בביתו אין צריך לומר כל נדרי דליכא ג' אנשים".

ולכא' יש עוד נפק"מ אם הוא מדין תנאי או מדין התרה, לגבי אם צריך לאומרו דווקא מבעוד יום, שהרי אין מתירים נדרים ביו"ט, אכן אם הוא מדין תנאי לכא' יוכל לאומרו אפילו בלילה. אכן כבר נתפשט המנהג לאומרו דוקא מבעוד יום, שבזה יוצא לכו"ע. אכן אם ממשיך לתוך הלילה אין לחוש, וכן נקט המטה אפרים, שאם לפעמים נמשך בלילה אין להקפיד, וביאר באלף למטה, שכיון שלפי נוסחאות שלנו הוא תנאי, לא שייך טעמא דאין מתירים נדרים בשבת ויו"ט, ורק משום דדמי להתרת נדרים, לכן אין קפידא אם נמשך לתוך הלילה.

דף כג

בענין אמירת כל נדרי
(וגדר ביטול נדרים)

תמצית הסוגיא:

מבואר בסוגיין ענין של 'ביטול נדרים' דהרוצה לבטל נדריו שידור מכאן ולהבא, יכול לעמוד בתחילת השנה ולומר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל, וצ"ב טובא איך מהני דבר זה. ונחלקו המפרשים כמו שיתבאר, דמהרשב"א והר"ן משמע דהוי עי"ז כנדר טעות, דאילו היה נזכר שלא יהא נדרו נדר אז לא היה נודר, ושפיר לא חל הנדר, אולם החזו"א תמה ע"ז ופירש דיש בכח האדם לבטל מה שעתיד לדבר ולומר שלא יהיו בהם ממש. והשערי יושר כתב דגם להר"ן אינו נדר טעות פשוטה, אלא דהתנאי מהני לבטלו מדין 'התרת נדרים' דהיכי שאומר מקודם שיהא בה דין טעות שפיר מהני להתירן, עיין להלן שיטתו בזה.

עפ"י הך דינא נתייסד לפי כמה ראשונים ענין של 'אמירת כל נדרי' בליל יוה"כ, דאנו אומרים שאנו מבטלים כל נדרים מיוה"כ זה עד יוה"כ הבא עלינו לטובה, אולם כמה ראשונים נקטו דהוי התרת נדרים על השנה שעבר, ויש בזה קושיות ונידונים, ויתבאר להלן בהחוברת.

תמצית מראי מקומות

ח"א ביאור דין ביטל נדרים דלהבא

א. גמ'.

הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בר"ה ויאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל.

ב. ר"ן ד"ה אי זכור.

הביא בתי' אביי דע"י שאינו זכור בשעת הנדר מש"ה בטל נדריו, שכבר התנה שאם ישכח וידור ביטל התנאי זה את נדרו.

וצ"ב איך מהני התנאה זו לבטל נדריו.

ג. שיטה מקובצת, וחי' הרשב"א, הובא בשטמ"ק.

ביארו דהוי כנדר טעות ונדרי שגגות דאילו היה זוכר דביטל נדריו ואינו רוצה בהם אז לא היה נודר.

ד. רע"א יו"ד סי' רי"א סק"ב.

כתב מפורש כהנ"ל דענינו כטעות שאין פיו ולבו שוין ע"ש.

ה. חזו"א אה"ע סי' קל"ו.

חלק על ביאור הנ"ל, וכתב לפרש

ו. ר"ן דף עה:

[הקדמה להבין הר"ן: הגמ' שם מדמה בעל המיפר לנדרי אשתו קודם שנדרה, לביטול נדרים דסוגיין, וחזינן דביטל נדרים הוא חלות היתר ולא רק אופן שיהיו נדריו טעות דאז אינו מענינא של הפרה, להבין זה היטב עיין שם במתני' וכל

הגמ'.

כתב הר"ן דהא דמהני לבטל נדריו של כל השנה היינו דכיון דשכח תנאו בשעת נדרו ה"ל נדר בטעות ולא חייל כלל'.

ובהמשך כתב דאע"ג דאין אדם מתיר נדרו עצמו ע"י פתח אחר שנדר, מ"מ כל שקדם הק' אמירה לנדר הרי הוא מתיר לעצמו.

ומתחילת דברי הר"ן משמע דלמד כהרשב"א דהוי מדין טעות, אמנם השערי ישר דייק מסופו דאינו טעות פשוטה כדלהלן.

ז. שערי ישר ש"ה פכ"ב.

מוכיח מהר"ן דבר יסודי דאינו מסירת מודעה בעלמא, אלא דהוי ממש כהיתר חכם, ורק דבעלמא לאחר שחל הנדר צריך חכם לבטלו אבל אם אומר כן מתחילה הוא בעצמו יכול להתיר נדריו [חידוש נפלא], ועפ"ז יוצא חידוש גדול [כמו שהרשיב המגיה עיין אות הבא] דיש לו כל דיני התרת נדרים, וכגון נזירות שמשון דלא מהני בה התרת חכם ה"ה מסירת ביטול נדרים לא יועיל.

ח. הגהות משפט השער על שערי ישר [ציון 391, 392,

394]

מרחיב בדברי הגר"ש שקאפ עם הוספת הסבר ממה שנכתב בשאר ספריו, ומביא נ"מ דאילו להחזו"א גם בנזירות שמשון יועיל כיון דפעל גילוי דעת שאינו רוצה הנדר כלל. ועוד הביא נ"מ אחרים עשה"ט בכל דבריו הנפלאים.

ח"ב בענין מנהג אמירת כל נדרי

ט. ר"ן ד"ה ולענין הלכה.

כתב לייסד דאמירת 'כל נדרי' בליל יוה"כ הוא מדין ביטול נדרים על נדרים של השנה הבא ואינו התרת נדרים על שנה שעבר וכדעת ר"ת.

י. תוס' ד"ה ואת.

ד' קושית אי הוי התרת נדרים, וע"כ כר"ת דהוי ביטול נדרים לשנה הבאה.

יא. רא"ש ס' ה'.

חולק על ר"ת ומדייק דהקדמונים תקנוהו להתיר נדרים שעבר, ומהא דהקשה דצריך חרטה כתב דאנן סהדי שהכל מתחרטין על נדרים שאינן יודעין בהם, וגם בכה"ג אין צריך לפרט הנדר כיון דהקהל רק מתיר נדרים דמותר להתיר,

וממה שהקשה דצריך שלשה תי' דכל הקהל יחד מתירין נדרי כל אחד ואחד וגם של החזן ע"ש.

יב. משנה ברורה ס' תרי"ט סק"ב.

הביא ב' הדיעות, וכתב דקי"ל כר"ת דכל נדרי הוא ביטול נדרים דלהבא.

יג. משנה ברורה ס' תרי"ט סק"ה.

כתב בביאור דברי רמ"א שיש לומר כל נדרי בעודו יום, דאי הוי התרת נדרים אמיתי אז פשיטא דצריך קודם שיתקדש היום דאין מתירין נדרים בשבת ויו"ט, אבל כיון דקי"ל כר"ת דאינו אלא ביטול נדרים אז מהכ"ת להקפיד ע"ז, וכתב דמ"מ דמי קצת להפרת נדרים וה"ה ביוה"כ.

יד. ספר כל נדרי, פרקים בענין כל נדרי.

מביא מי תיקן כל נדרי, ומבאר ב' השיטות אי כל נדרי הוא על העבר או על להבא.

נדריו שעתיד לידור אף על פי שזוכר תנאו ונדר סתם נדרו בטל ותנאו קיים.

על כן נראה לי להלכה אבל לא למעשה דלא נאמרו דברים הללו אלא בעם הארץ דחוששין לו כיון שהוא זכור תנאו ולא הזכירו בשעת נדרו שמא בטלו לתנאו. אבל במדיר את חברו ועל אותו נדר ממש הוא מקדים ומתנה ומבטלו בפיו שאומר כל נדר שאני עתיד להדיר את פלוני לאסור לו נכסי כדי שיעשה עמי כך וכך הרי הוא בטל בכענין זה אין חוששין לו אפילו בעם הארץ שהרי יש כאן דברים מפורשים שהוא מבטל הנדר הזה בעצמו ואין פיו ולבו שוין בו. והוא הדין לכל נדר מפורש שיאמר כל נדר שאני עתיד לידור לפלוני על דבר כך וכך הרי הוא בטל. ובלבד שיוציא תנאו בפיו ולא יסמוך על ביטול הלב לבד דאין דברים שבלב מבטלין דבר מפורש שהוציא בשפתיו ונתכוון לאומרו כך בשפתיו. אבל כשהתנה כן בפירוש מתחלה אף על פי שבשעת הנדר לא הזכיר התנאי בשפתיו לאו דברים שבלב ניהו. ואם תלמיד חכם הוא בין שזכור בשעת נדרו בין שאינו זכור בין בכולל כל נדריו בין בפורט נאמן לומר על דעת הראשונה נדרתי. אלא שסתמו כאן הדברים כדאמר ליה רבא לרב הונא בר חנינא תנא מסתים לה סתומי ואת דרשת לה בפירקא. ואי נמי מפני שאין רובן של בריות תלמידי חכמים שנו כאן סתם על סמך הרוב. וכמו ששינוי סתם בפירקא דלעיל הרי את עלי כאימא פותחין לו פתח ממקום אחר ואוקי לה התם בגמרא בעם הארץ.

אמר אביי תני ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר. ונראה דלאו דוקא שלא יהא זכור מתנאו כלל אלא שאינו זכור שהתנה על פת וכסבור שהתנה על יין שכל זה בכלל נדריו שגגות הוא. ולא דמי להא דרבא דאמר ולא ידע ממה התנה דהתם הוא דמסופק בפת עצמו ואפילו כן נדר עכשו על הפת וכיון שהיה מסופק על הפת ואפילו הכי לא חשש לומר על דעת ראשונה אני עושה סתמא דמילתא משום דבטליה לתנאיה לגבי האי נדר הוא. אבל כאן שהוא סבור שלא התנה על הפת כלל אלא על היין ונמצא שעל הפת הוא שהתנה הרי זה מותר דהוה ליה כנדריו שגגות ממש. הרשב"א ז"ל.

לעולם כדאמרין מעיקרא ודקאמרת אי זכור בשעת הנדר עקריה לתנאיה וקיים ליה נדריה אי ודאי הוה ידע בראש השנה ממאי עתיד לנדרו והשתא קא מתני עליהו כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל כדקאמרת דכיון דמעיקרא כי אתני אדעתא דהנך אתני והשתא קנדר וזכור לתנאי ודאי עקריה לתנאיה וקיים ליה נדריה. אלא הכא סתמא דמילתא דכי אתני מעיקרא לא ידע ממאי אתני אלא סתמא אתני והשתא קנדר והילכך אי זכור הוא בשעת הנדר ואמר על דעת הראשונה שבטלתי אני נודר כו'. פירוש.

וזה לשון הרא"ם ז"ל: ולא ידע בשעת התנאי ממה התנה. כלומר שהתנה סתם ולא פירש על איזה נדר התנה שיהא בטל אי אמר על דעת ראשונה אני עושה בין בלבו בין בשפתיו נדריה לית ביה מששא. ואי לא אמר בלבו ולא בשפתיו בטליה לתנאיה וקיימיה לנדריה. והכי קאמר תנא דמתניתין: אי זכור בשעת הנדר אז יש לו תקנה לבטל נדריה כגון אם אמר על דעת ראשונה כמו שפירשנו. אבל אם אינו זכור בשעת הנדר אינו יכול להיות בטל בשום ענין. ויש מפרשים כגון שהתנה ופירש התנאי אם לא יכעיסוני או דברים אחרים יהיו נדריו בטלים ובשעת הנדר שכח ממה התנה אבל זכור היה שביטל ולא ידע איזה ביטל ואמר כשנודר על דעת הראשונה אני עושה שיהיו בטלים אם לא נתבטל התנאי נדריה לית ביה מששא. ואם לא הקפיד לומר על דעת ראשונה אני עושה אז ודאי עקריה לתנאיה ואינו חושש בכל מה שהתנה ובדעת נדר ויש לקיימו. והכי פירושא דמתניתין ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר

הראשונה אני נודר עקריה לתנאיה כדאיתא בסמוך. עיין בהר"ן ז"ל לקמן. הרא"ם ז"ל.

דף כ"ג ע"ב: ומתוך אביי תני ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר דטעי תנא בהכי. ולכך אין מתקיימין דאנן סהדי דבשעת הנדר אם היה זכור מביטולו לא היה נודר והיו נדר טעות שנדר על מנת שאין שם ביטול ויש ביטול והיו כנודר אדעת תאנים ונמצאו ענבים אדעת רחוקים ונמצאו קרובים (כמדיר אפי') [וכמדיר את] אשתו אדעת שגנבה כיסו ושהכתה בנו. דשרו במתניתין קונם אשתי נהנית לי שגנבה כיסי פירוש שסובר אני שגנבה כיסי וכן ראה אותם אוכלים תאנים וכו' ונמצאו אביו או אחיו הן מותרין. וכגון שאמרו בפרהסיא בתחלה ואז מהני מה שאנו אומרים שעל דעת ביטול לא נדר דהוי דעת מבורר ומוכח כדפרישית לעיל. ולר' נתנאל הקדוש נ"ע נראה דראש השנה דוקא שמתוך שהוא יום הדין גומר בלבו לבטל והוא הדין יום הכיפורים אף על פי שאמרו בצניעא. שמה שהצרכת למעלה כשביטל בפרהסיא היינו כהדרת חברו אבל הכא דקאי בראש השנה שגומר בלבו בביטולו דעת מבורר ומוכח הוי. ולכך אנו רגילין לבטל ביום הכיפורים ולומר מיום כיפורים זה עד יום כיפורים הבא עלינו לטובה דקיימא לן כר' אליעזר בן יעקב דמשנתו קב ונקי. ועוד דרבנן לא פליגי עליה בהא וגם רבא לא פליג אתירוצא דאביי כמו שאפרש בסמוך. ומכל מקום יש לחוש להצריכו ביטול בפרהסיא שיש לחוש למנהג שאנו אומרים בקול רם כל נדרי כליל כפורים ובפרהסיא שלא על חנם נהגו כן. שיטה.

וכן כתב הרא"ם ז"ל וז"ל: אומר רבי דלאו דוקא ראש השנה אלא זמן מסוים נקט. עקריה לתנאיה ביטולו קורא תנאי. ואמאי לא יתקיימו. אמר אביי תני ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר דאז נדר בטעות דאילו היה זכור לא היה נודר. וקשיא קצת מכתובות פרק קמא דמקשי התלמוד והא כל שנהג קתני אלמא לא טעי תנא בין הדין ללאו. תריץ דכיון דהמשנה מחוסרת שמא גם בזה טעה. ויש מפרשים דראש השנה דוקא נקט דמתוך שהוא יום הדין גומר בלבו לבטל כדי שלא יבא לידי מכשול ואיסור. והוא הדין יום הכיפורים. ולכך אנו רגילין ביום הכיפורים לבטל ולומר עד יום הכיפורים הבא עלינו דקיימא לן כר' אליעזר בן יעקב דמשנתו קב ונקי. ועוד דמשמע דרבנן לא פליגי עליה וגם רבא לא פליג אתירוצא דאביי אלא אמר דהכי נמי מצינן לתרץ למתניתין. ויש לחוש למנהג יום הכיפורים שצריך לבטל בפרהסיא והטעם פירשנו לעיל. עד כאן.

אי זכור עקריה לתנאיה וקיימיה לנדריה. קשיא לי אמאי עקריה אדרבה על דעת ראשונה הוא נודר ואין פיו ולבו שוין והוה ליה כעין נדריו זירוזין שאף על פי שפיו ולבו שוין להוציא דבר זה בשפתיו אפילו הכי כיון שאינו נודר על דעת שיתקיים נדרו הרי הוא בטל. ומיהו בהא איכא לתרץ דנדריו זירוזין לא הוו אלא במאי דאורחיהו דאינשי למימר לזרוז בעלמא דכיון דאורחיהו דאינשי לומר כך לזירוז בעלמא ולא בדוקא הרי הוא כאילו אמר בפירוש דלא נדר בדוקא אלא לזירוז בעלמא. ותדע לך דהא ודאי בעלמא כל שפיו ולבו שוין להוציא דבר זה בשפתיו אף על פי שיש בליבו בהפך זה נדרו קיים ותנאי שבלבו בטל וכדקיימא לן דדברים שבלב אינם דברים. ועוד דקיימא לן נמי בנדריו זירוזין דלא חשבינן להו לזרוזין אלא בענין שדרכן של בני אדם לומר כך לזרוז וכדאיתא לקמן. ואלא מיהו אכתי קשיא לי מדאמרין לעיל בסמוך כיון דאמר כל נדר שאני עתיד לידור הרי הוא בטל לא שמע ליה ולא אתא בהדיה כלומר דידוע הוא שאינו נודר בדוקא שכבר בטלו מעקרו ונדרו אינו נדר. אלמא כל שמבטל

ריא א. משנה כרבי אליעזר בן יעקב נדרים דף כ"ג ע"א: ב. פירוש הר"ן שם יד"ה גמ' אלא דמקמי נגמרא שם כיון דלמחר כל נדר וכו' ולא חמי נהדיה: ג. הרא"ש שם בפסקיו פ"ג סימן ד' לפי פירוש הרב אליעזר ממין ד' הדעת הר"ן [שם] אינו כן:

הגהות והערות

(ח) פיון נכנסת בה, כ' אין מלאך וכו' אלא מהרהורי לבו, ופי' רש"י שם: לבו, מה שהוא מהרהר ביום: ריא א' [ח] מוקן נהדיה דמאמר דמ"ד חמ"ד חמ"ה: ב' טקף מהמדות חמ"ד חמ"ה: ג' דכתיב הוצא נשיות מקוונת נדרים דף כג סוף ע"א, ויראה השלם סימן רמז לא הכיר דין זה:

ריא א אינו נדר. משמע אע"פ שזוכר התנאי בשעת הנדר דכנהאי גוונא הנדר קיים לקמן סעיף ב', הכא בטל, מטעם שכתב הר"ן [נדרים כג, ב ד"ה אין] לפי שאמר התנאי בשעת הנדר, וכן משמע בטור [ריש הסמן] וכמו שכתב הר"ם [עמוד שם ד"ה ומ"ש] ופסק כן, וכן משמע באשר"י [שם פ"ג סימן ד'] ושאר פוסקים, אבל לקמן התנאי והנדר אינם נאים כאחד ושייך לומר עקריה למנאיה, וכתוב בפרישה [אות ג] ללאורה נראה דאין הדבר מלי באם מתנה עמה בשעת הנדר או קודם לכן, אלא העיקר הוא באם מתנה ואומר בפירוש למחר או לאחר שנה אנדר שלא לכולל בשר והריני מבעלו מעתה, הרי זה בטל, דהרי התנה בפירוש על זה הנדר, מה שאין כן כשהתנה סתם ואומר אם אנדר, ע"כ: ב' ויש אומרים דאפי"ו אומר בן בלחש, הרא"ש [שם] בשם רבי אליעזר ממין ג', וכתב הר"ם [שם ד"ה נמה] מיהו נראה דלא אמרין אמירה בלחש הוי דברים שבלב, אלא היכא דליתו משמיע לאזניו, אבל במשמיע לאזניו שפיר חשיב אמירתו הויא בשפתיו לבטל הנדר, והרי נקטימין דבין קריאת שמע [וא"מ סימן טז סעיף ג'] ותפלה [שם סימן קא סעיף ב'], ע"כ. ולא משמע כן בהרא"ש [שם], דא"כ הדרא קושיית הרא"ש לדוכתא, דלישני בהשמיע בלחש לאזניו וחזירו לא שמע, ע"ש. גם מלשון שכתב הרא"ש [שם], אבל אם ביטל בפרישה הוי דברים שבלב דמוכיחין ומועלת מחשבתו לבטל הנדר וכו', משמע דוקא בפרישה בעינן, ומהאי טעמא לא דמי לקריאת שמע ותפלה, דהכא א' בשעת הנדר בעינן דברים שבלב דמוכיחין לבטל הנדר,

ריא א אינו נדר. בטור [ריש הסמן] כתב בזה ודאי אינו נדר, וכוננו דבמשנה [נדרים כג, ב] איתא הרווא (לידור) [להדיר] חזירו שיהא אלו יאמר כל נדר שאני עמיד לידור יהא בטל, ופריך בגמרא [שם] כיון דשמע חזירו ודאי לא שמע ליה ולא איל לכולל, ומשני [שם ע"ב] חסור מחסרה והכי קתני, הרווא שיהא אלו חזירו ומסרבו צו ומדירו נדרי זרוחין הוא, והרווא שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר כל נדרים שאני עמיד לידור יהיו בטלים, פירוש דחרי מלי קאמר התנא, משמע מדברי המקשן שפשוט הוא שאין הנדר חל כיון שנחתלה אמר לבטל, ואע"ג דבסעיף ב' אמרין אם הוא זוכר לתנאי בשעת הנדר נדרו קיים, חירן הר"ן [שם ד"ה אין] הביאו ב"י [עמוד שם ד"ה ראשון], דשאני הכא שהתנה בשעת הנדר, וכיון שהוא אומר בפירוש של חנאו הוא נדר על כן הנדר בטל, אבל כאן שאין התנאי והנדר נאים כאחד שייך למימר עקריה, ונראה דלאו דוקא שיהא בפירוש בשעת הנדר של חנאו הוא נדר, דהא הטור לא זכר זה הדבר, אלא כיון שסומך הנדר לתנאי הוי [כ'אומר] בפירוש. ורבינו הטור חושב דין זה לפשוט כיון שהכל נעשה בפעם אחת, ולא כתבו אלא משום [דבעין] למימני סיפא דוקא אם הויא כן בשפתיו. ואין להקשות כיון שאומר כן בפעם אחת למה נדר כלל, י"ל דאומר התנאי בעינן שאין חזירו שומע, ומכל מקום לא מוקמינן למחיתין בזה, דמתחיתין בעי למחני תקנתא מה יעשה שיקבור חזירו שמדירו, ואין זה תקנה דתנא ישמע גם חזירו. ומכל מקום קשה דהא אי אפשר לומר דהטור והשו"ע מיידי כאן בגווי דמתחיתין שזכרנו ברואה להדירו לכולל, דבזה הוי נדרי זרוחין כדאמרין במסקנא בגמרא [שם] וכן כתוב בסמ"ק פ"ג א', ואם כן אפילו בלא תנאי חתלה אין כאן נדר, וכדאוקמינן למחיתין [שם], אלא על כרחך שרואה לעשות נדר גמור ומצטלו חתלה, אי"כ למה לו התנאי והנדר, לשמור מכל וכל

ביאור הגר"א

ריא [א] [סעיף א] האומר כן במה דברים אמורים כו' ויש אומרים כו'. [נדרים כ"ג א' וכו' דאמר כל כו', וכתב הרא"ש בפסקיו [שם פ"ג סימן ד'] וא"מ לימא שביטל בלחש, ופירש הר"ר אליעזר ממין ג' כו'. וסברא הראשונה היא לדעת הר"ן שם ד"ה כיון כו':

ריא א [ש"ד פ"ג] בשעת הנדר בעינן דברים שבלב דמוכיחין. נראה לי כוננו, דאף באמר חתלה מה שאזכיר יהא בטל, מכל מקום שטורד אח"כ מהני רק (דגס) [אלם גס] בשעה שטורד כוננו בלבו שיהיה הנדר בטל, וא"כ מהרהר שיהיה ככלל דברים שבלב, ולזה פריך שאומר חתלה בפירוש מוכחא לרבים דנכנסו כן בשעת הנדר, דכנהאי גוונא דגלי לכל, לא מקרי דברים שבלב, אך באמת נעקר להנאף, היט דזכור מהתנאי ואע"פ כן נדר, א"כ מבעל להנאף, מה שאין כן אם באמת בלבו שיהא קיים לתנאי, וממילא בטל הנדר מעיקרו ואינו ענין כלל לדברים שבלב, ופריך רק הדיבור שלא יעקור להנאף. והרואה לזה דהרי בסעיף ב', אם אינו זכור להנאף בשעת הנדר בטל הנדר, הרי אף דאין בלבו על התנאי, מכל מקום בטל הנדר מעתה מהתנאי. ונראה לי דדוקא אם אינו זכור כלל לתנאי, בזה אמרין דמה דבעלו מקודם הוי כעוול, שמשכח לדבריו שאל"כ בלבו נעשה בטעות וכשל בלשונו בלי דעת, וכאלו אין פיו ולבו שוים, דאלו ידע מהתנאי לא היה נדר, מה שאין כן בזכר להנאף א"כ ידע לו בלבו שכן התנה ושאינו ראו לו לידור ואע"פ כן הוא נדר, ממילא הוי דיבור מעליא ורואי הנדר לחול (וכמו החילוק בסמ"ק ר"י סעיף א' בענין גמר בלבו להוציא פת חטים), ומשום הרי אף שחשב בלבו שהנדר יהיה בטל לא מהני, כיון דידוע בלבו שמתכנן, ואע"פ כן הוי דברים שבלב. ורואה ברורה לזה מהא דפריך הר"ם [נדרים כג, ב] בפשיטות כיון דזכור עקריה לתנאי, דלמא מיידי דנכנסו לקיים התנאי, וזו דהוי דברים שבלב הא לגבי השומעים כללו הכי לא מוכח דיש משום כחמרי פיו, דהא אינם יודעים דזכר להנאף, ולגבי ידיה הא בלבו לקיים התנאי. וגם ממה דפסקין [פסקי ג'] בזכר לתנאי ואינו ידוע על מה התנה, דפריך לומר בשפתיו דרואה בתנאי, ואמאי לא מהני בזה שבלבו, אלא על כרחך כמו שכתבנו דכל שזכר התנאי (ו) ממילא הוי דיבור מעליא, רק דנחת עליו מדין מחשבתו בלבו לבטל הנדר אף שאומר זה מקרי דברים שבלב, ודוק:

באר היטב

ריא א אינו. כתב הש"ך [ס"ק א'] משמע אפילו זוכר התנאי בשעת הנדר דכנהאי גוונא הנדר קיים לקמן סעיף ב', הכא בטל, מטעם שכתב הר"ן לפי שאמר התנאי בשעת הנדר, אבל לקמן והנדר אינם נאים כאחד ושייך לומר עקריה למנאיה, וכתב בפרישה ללאורה נראה דאין הדבר מלי באם מתנה עמה בשעת הנדר או קודם לכן, אלא העיקר הוא באם מתנה ואומר בפירוש למחר או לאחר שנה אנדר שלא לכולל בשר והריני מבעלו מעתה, הרי זה בטל, דהרי התנה בפירוש על זה הנדר, משא"כ כשהתנה סתם ואומר אם אנדר, והט"ו [ס"ק א'] כתב שלא ידע מקום לדברי הפרישה, דודאי בזה שייך החילוק דאם זכר לתנאי כו', כמו שכתב בסמ"ק דאם זכר לתנאי ונדר הרי עקריה לתנאי, אלא דהכא מיידי דמתנה בשעת הנדר דוקא, וכן כתב בדרכי משה, עכ"ל. (ונקודות הכסף פ"ק א' מסכים לדעת הפרישה, ע"ש):

פתחי תשובה
וכן מבושלת דבר בטל ויהיה אסור בכל מצה, אבל באמת דוקא ענין בפני עצמו שאינם צריכים זה לזה אמרין אחד בטל, אבל בכאן, הוה הוא ביאור לפסח שאמר. ובענין הספק השני, פשיטא דאסור אפילו בכלי שני ואפילו שריה בצונן י"ל דאסור. ולענין הספק השלישי, הנה בתשובת הרשב"א [נח"ג סימן של] דמיתת הרב ב"י [עמוד שם ד"ה והרשב"א] מבואר אפילו על דעת רבים יש התורה, ואף דמתשובת הרדב"ז (שהובא בס"ק חקדים), משמע בנידין דין דמצוה הוא ופרישות שלא לאכול מצה שריה בפסח, לא מהני היתר אפילו בלא על דעת רבים, נראה לי דהרדב"ז לא אמר זה אלא במצוה גמורה כגון פריעת בעל חוב, אבל בנדרים שהם כעין חסידות לא, דבאמת גם הגאונים שחשו לנדר בחלום לא מיידי אלא בנדר מצוה, ומטעם דאין מראין לו לאדם אלא מהרהורי יומא^ט, וחששו שמא קיבל בלב בהקין דבר זה, ואנו מחמירין להחיר הסכמה בלב לדבר מצוה (לא הבנתי לפי זה אמאי מחמירין להחיר צריכים לחלק כהנ"ל. ועל כן בגודן יידן אם אין החולם הוצץ בקומלי יתצ"ו לו בפני עשרה אנשים, ע"ש):

אוצר מפרשים

ריא א [ש"ד פ"ג א] וכתוב בפרישה וכו' והריני מבטלו מעתה הרי זה בפ"י, י"י, עין בזה בס"ו סוף ס"ק א', כי יפה השיגו כדמבואר בהרא"ש הגמ' [נדרים כג, ב ד"ה] ולא ידעו שכתב אבל אם היה זכור הכל אפילו אמר על דעת הראשונה אני נדר בטליה לתנאי וכו', ע"ש: (בית סאיר)

שם פליגי רבנן עלי דראביי כו, היינו במדור את חצרו שיאלכל אללו, אבל הוזהב שלא יתקיימו נדריו ודאי לא פליגי רבנן, ואפשר דלא ראביי קאמר לה אלא סתמא דמתא.

כ"ד א' דאמר לי לאו כלבא אלא כו, נראה דאם התנה ברי"ה כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל ומכאן ח"כ בתנאי ורואה בקיום התנאי נדרו בטל אף באומר מפני כבודי [ע"י לעיל סק"ה בדק יודע בעצמו שבשעת הנדר לא היה פורש].

ח) ע"ה ב' ומה במקום שאין מיפר נדרי עלמא משגדר מפר נדרי עלמא עד שלא נדר כו, יש לעי' לפריי בתוס' לעיל כ"ג ב' דרבה פליג על אביי איך יפרש האי ברייתא, ואי באמר ע"ד ראשונה לא שייך למילף דהכא כיו באומר על תנאי ולא נתקיים התנאי, ואפשר דלפריי א"ל שיאמר בפיו ע"ד ראשונה אלא נחשב בלבו כגו ולא הוו דברים שבלב ועיקרו משום דביטול דמשיקרא מהני שלא יתפוש נדרו בדיבורו העכשוי כיון שבעלו משיקרו אלא שאם אינו זוכרו כלל דייקנן סתמא דרואה במחשבתו של עכשו ויותר ממה שהבסיס מקדם, ולפ"ז יש לפרש דר"א יליף ממצעל נדרו באותה שעה שנודר וכמ"כ הר"ן לעיל כ"ג ב' וסבר ר"א דכמו כן יכול הבעל לבעל נדרי אשמו דכיון דהחורר נחזה לו רשות לבעל כי אמר קדם הנדר שבעלו כבר נשלל מה הנדר שלה ולא חייל או שחייל ומחצטל מיד וכיון שאין לו קיום חשיב כלא חייל לענין למילף ממפר נדרי עלמא קדם שנדר שהרי אין לנדרה באמת שום זמן שחייל, אלא נחשב כאילו היה חייל ומחצטל.

שם ר"ן ד"ה מואי לאו כו, משום דכיון דנכת תנאו בשעת נדרו הו"ל נדר בטעות כו, דכל נדר שהוא יותר בפחה נדר טעות הוא כו, לפי דברי הר"ן דהא דמהני תנאי דכל השנה הוא משום דחשיב נדר טעות דיון נותן דאם מכיר בנפשו דבשעת הנדר לא היה נמנע מלידור אף בזהו זכור את התנאי נדרו קיים אף דבשעה שזכר את התנאי ניהא לו בתנאי ודלא כמ"כ לעיל סק"ה, ואמנם דברי הר"ן ל"ע דאם הנדר בטל מחמת טעות לא שייך נמילף מני להפסד הבעל, ומש"כ הר"ן דנדר דיש לו פחה ג"כ נדר טעות הוא ל"ע דאם מן הדיון הוא בטל למה יהא לר"ן הכרח באמת וכו' מלנו גזכ"כ דנדר טעות לר"ך התרה אדרבה הלא נדרי שנגזר מותרין כדחנן כ"ה ב' במנאל אביי ואחיו, אלא שאר פתחים אינן נחשבים כטעות ואין בדעתו להיות הנדר על תנאי שאין עולה על דעתו שיכא בו טעות, ומ"מ צומא אביי שלא עלתה על דעתו כלל שהוא אוסר את אביי מקרי טעות כמ"כ הר"ן שם, ולמ"כ לעיל דעם הביטול שיש בכה אדם לשלש על עלמו בעתיד כל שלא חזר בו בהדיא וקיים ביטולו ואין דבריו עכשיו כלום, שפיר יליף ר"א ק"ו שיכא בכה הבעל לבעל עכשיו שלא יהיו לנדרים קיום, כמו שהוא שולט עליהן אחר שנדרה. (ע"פ ס"י ל.)

אין בין המורר

ל"ג א' המורר הנאה מחצרו שוקל לו את שקלו, ויש לעי' בטעם שאחד פורע חובו של חצרו אם הוא מטעם שהלכו זוכה במטות ע"י קבלת המלוה וא"כ המלוה הוא שותף של הלוה, ובאופן דאמר, ב"מ ע"א ב', וא"כ איך מותר במורר הנאה, ואם הטעם שהמלוה מוחל את חובו, לא יוכל לשלם כ"א מדעת המלוה, אלא נראה שהוא מדיון ע"כ, שחצרו יכול לשלם עבורו, וא"כ ל"ע בשוקל שקלו נבי דפער את חובו, אבל הרי לר"ך לזכות להיות שותף בק"ל והכא לא שייך דין ע"כ דהכא אין לו שום יד לזכות לא בקרנות ולא בשקלים אחרי שהקדישן, אלא שהקדיש מקרי בעלים, מפני זה שמרשותו באו לרשות הקדש, וא"כ אין מקום להקדיש צד חצרו שחצרו יקרא מקדיש, מיהו לאו שאלה היה כלל שהרי חורמין על הגבוי כו, וא"כ כיון ששלם עבורו הרי חורמין עליו את הקופות, אלא שהדבר בעצמו ל"ע איך חבו כל ישראל בכל הקרנות נבי שנותנים כלם על דעת כן שיכא לכלם חלק בהם, מ"מ כיון דלר"ך שיכא בש"ל, הרי בעינן שיצא לרשות הקדש מרשותו של כל הציבור, והיה דיון שיכא השקלים חולין עד לאמר

התנאי מהו, אי עעם ביטול הנדר משום דהוי כנדר בטעות, או שהסר כנדר ביטול שפחים דכיון שהתנה שאם ידור יהא בטל אין בדיבורו מתם כל זמן שלא בטל התנאי, וכיון שבשעה שזכר בתנאי ניהא לי בתנאי ולא כנדר אין כאן נדר, וכן נראה, ור"א מכה דאמר חזן מחטנית אפי"ג דסתמא ניהא לי בשעת קבלת התנאי.

יש לעי' במה שאומרים חזן מנדרי חטנית, והלא אין התנאי מועיל אלא בשמקיימו בשעה שזכר, מה אכפת לן אם יבעל קבלת התנאי ולא יתענה, ואם יכ"י ניהא לי בתנאי לא יקיים את התנאי כשיזכור, ומשמע דכל שאינו זכור בתנאי הנדר בטל מעצמו אלא ח"כ זכר בתנאי ואינו רואה לקיימו, והלכך חיישין שמא לא יזכור את התנאי כל ימי חייו וגמאל דהתנאי בלא קבלה, ועוד אף אם יזכור התנאי אחר התנאי אינו יכול לקיים עכשו את קבלת התנאי כיון שכבר עבר.

ו) י"ד ס"י ר"א ש"ך סק"ב, כתב לפרש דברי הרא"ש דכל שלא ביטל בפירסויא בקול רם חשיב כדברים שבלב, ובפ"ת כתב שם הלבוש להכריע ככ"ה מר"א ברורה שהביא, וראייתו הוא דאם איתא דדיבור בלש חשיב כדברים שבלב חקשה הא דאמר גיטין ל"ה ב' ניהא אין מדיין אותה וקשה ח"ו ידיריה ויקיים לה בעלה בפניו וחירו דחיישין שמא יפר בלש קדם שיקיים, ואם איתא דלש אף שהשמיע לאזנו הוי דברים שבלב תשאר קושיא חזו, ואמנם כבר פירשה הגר"ש בגליון דלבוש דדיבור בלש דיבור אף בלא השמיע לאזנו, ואם הפר בלש מופר, וכן ביטול נדר חוכד"ד בלש נדרו בטל אף בלא השמיע לאזנו וכמ"כ הר"ן קדושין ג' א' בזה דר"ע במס' כלה, אלא באומר שמה שידור יכ"י בטל, יש לחוש בכל שעה שחזר בו באמת, ואם יש צד ספק ביטולו שהרי יש כאן דיבור לפניו, ולר"ך היראה גמורה שביטולו ונדרו חד דיבור הוא, וזהו ס"ל לרא"ש שאם הביטול הוא בלש ומקפיד שלא ישמעו השומעים, והנדר בפירסויא, מיתאי כשני דברים ואין ניכר להדיא שכל דעת ראשונה הוא מצטא את נדרו, וא"כ אין סוגיה הגמי בגמין ענין לבא, ומיכא מדברי הש"ס נראה דעיקר כדעת הר"ן דגם ביטול הנדר בלש מהני, וכתב דעת הרא"ש בלשון ר"א.

הק' הגר"ש כיון דביטול חוכד"ד בלש מהני מה מועיל דמדריין לה ע"ד רבים אכתי חוכל לבעל הנדר בלש חוכד"ד, וי"ל דמלר"כין לה להוסיף דברים בשעת נדרה לקיים נדרה, ודוקא בבעל אי אפשר לנמסר שלא יאמר בלש מופר לבי אכל צד גברא שפיר ניכר שמדבר בלא הפסקה [ומשמע דקיום חוכד"ד של הפירה לא מהני לבעל ההפירה].

ז) כ"ג ב' ר"ן ד"ה אי, ועוד כו' אבל כאן שהם נדרי עלמו כו, לבאורה יש כאן ג"מ לדינא, דלעטם ראשון כל שיש הפסק זמן בין תנאי לנדר אמרינן עקרי לתנאו כל שהוא זוכרו בשעת הנדר אף בחצרו מסרב בו לאכול, ואם התנאי והנדר ביחד הנדר בטל אף בנדרו עלמו ולעטם שני אם חצרו מסרב בו אף בתנאי מוקדם הנדר בטל אף שזכור לתנאי בשעת הנדר, ואם אין כאן סיבה לנדרו אף בתנאי נדר יחד הנדר קיים, ובש"ך ס"י ר"א סק"א העתיק טעם ראשון, ולפ"ז אף אם אין לו סיבה לנדר כל שהתנאי והנדר יחד נדרו בטל, ובע"ז שם טרה ליהן לו טעם למה הוא נודר ודבריו ז"ל סתומין אם לדינא קאמר שאם אין כאן סיבה אמרינן דלנדר גמור איכיון, או בשביל שדברו חכמים בזהו כתב כן, אבל אם טעם ראשון של הר"ן עיקר, אפי' אין כאן סיבה לנדרו הנדר בטל, ואין אנו לריבין לישא את הנודר למה הוא נודר, דהרבה דברים בעלים יש שנפשו של אדם מחמתה, ובפסד במקום שיש בהן חידוש שהוא נודר ואין נדרו אוסרו כלום. **שם** תנא מוסס לה סתומי, פי הרא"ש דהא דאמרין חסורי מחסרה היינו דשמע מן התלמידים גירסת המשנה אבל התנא לא החסיר ולא שייך על זה תנא מחסר לה סתומי, אלא התנא סתם לה במה שהרכיב ב' ענינים לא זכור התנאי כלל חסר התנאי ואינו יודע על מה התנה, וחתי בשביל זה, ובלבד שיכא זכור, כן פי הרא"ש.

ו"ל, וא"ת מאי קשיא ליה לימא שצטל בלחש כדי שלא ישמע חצירו, ופירש הרא"ש דאם צטל בחשאי אין ציטולו צטול כיון דנדר בסתם אף עפ"י שחש צלצו שגדר ע"ד תנאו הוו דברים שצלב ולא מוכיחים ולא הוו דברים, אבל אם צטל בפרהסיא הוו דברים שצלב דמוכיחים ומועלת מחשבתו לצטל הנדר הילכך פריך הש"ס לא שמע ליה ולא אכיל בהדיה, עכ"ל. והוצא דין זה בשו"ע יו"ד סי' רי"א סעיף א', וצ"ע שם סק"ב הציא דברי הב"ח שרצה לומר דאם משמיע לאזניו קגיא כמו בק"ש ותפילה, והש"ך דחה דבריו דברא"ש מוכח להדיא דוקא בפרהסיא. וביאור הדבר הוא בפשטות, דמה דמהני ציטול הנדר קודם שידור הוא מטעם התרה כמו שהצאנו (ראו סוגיית הש"ס דפרק נערה המאורסה, ובעינין שיהיה הנדר טעות, והוא דכיון דשכח בשעת נדרו את התנאי חשצין כאלו יש כאן קצת טעות צנדרו, כמו שהצאנו דברי הר"ן, אבל אם עושה הציטול בשעת הנדר ואין כאן טעות כלל לא מהני הציטול כלום, אלא משום דלא הוי פיו ולבו שווים, דגם בשעת הנדר אינו רואה שיהיה נדר ורק כוננו לזרז את חצירו, אמנם מה שמחשצ צלצו היפוך מה שמוציא בשפתיו לא מהני משום דברים שצלב, ובעינין שיהיו דבריו שצלב מוכיחים לכל, ומשו"ה

מהני, ולפי מש"כ ודאי דצנזירות שמשון לא מהני שום חזרה לא קודם ל' כמש"כ הרדב"ז, ולא בתוכ"ד, דחזרה פשוטה לא שייך כלל צנזרים, וחזרה שמטעם שאלה ג"כ לא מהני דאין שאלה צנזירות שמשון³⁹⁴.

ומהאי טעמא נראה ל', מסיק הרמב"ם שם (ה"ט), דבעינין שיוציא החזרה צפיו כמו השבועה, וכתב הכס"מ שם משום דדברים שצלב אינם דברים, יעו"ש, דמזה נמי מוכח דלאו משום טעות גרידא הוא, דאם מתצטל השבועה מחמת טעות ואין הדבור של חזרה מועיל כלום אלא שנגלה הטעות אינו ענין לדברים שצלב, דהחזקתו של דברים שצלב הוא רק היכא שאנו דנים שהמתשבה של עכשיו תהי לעקור איזה ענין, ולפי מש"כ דמטעם התרה הוא ודאי דבעינין שיהיה דבור ממש להחזיר מה שאסר כמו התרת חכם³⁹⁵.

דברי החת"ם
15311

(י') ובהאי ענינא ראו לזכר דבגמ' שם צנזרים (דף כג.) צ"ה דקתני שם במשנה, הרוצה להדיר את חצירו שיאכל אצלו אומר כל נדר שאני עתיד לידור הרי הוא צטל, פריך הש"ס וכיון דאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא צטל לא שמע ליה ולא אחי בהדיה, כתב הרא"ש (שם סי' ד')

התרת נדרים, הרי לפי"ז י"ל דע"ז הותר גם הנדר הקודם, ויש פנים לכאן ולכאן, יעו"ש.

395. הוכיח רבינו מדברי הרמב"ם דהחזרה שמתחרט ממה שאמר מקודם הוא ענין התרת נדרים שניתרים ע"י שאלה לחכם, אלא דבתוכ"ד לא בעינין התרת חכם אלא דמתיר לעצמו מה שאסר, אלא דלא מהני התרתו רק ע"י הצטרפות הטעות כמו בהתרת חכם, והוה מש"כ הכס"מ דדברים שבלב אינם דברים דמטעם התרה הוא ודאי דבעינין שיהיה דיבור ממש להחזיר מה שאסר כמו התרת חכם. מיהו נראה דכל ד' רבינו הוא רק בשבועה דמכאן ולהבא, אבל שבועה דלשעבר דכבר הוכיח הקצוה"ח (סי' כ"ח סק"ח) דמהני נמי חזרה בתוכ"ד, ודאי דאינו מדין התרת נדרים וכמו בהתרת חכם, דהרי לא שייך לעשותו דדמי לטועה וכמו בהתרת חכם דהרי בשעה שנשבע יצאתה מפיו לשקר. נוע"י בקצוה"ח שם שבאמת הביא בשם אחיו להסתפק אי מהני חזרה תוכ"ד במה דאמרו על לשעבר, וז"ל, דאפשר לא מהני חזרה תוכ"ד אלא במה דאמר איניש על להבא אבל בשבועה דלשעבר בשעה שנשבע יצאתה מפיו לשקר, עכ"ל, וע"כ דהחזרה תוכ"ד על שבועה לשעבר הוא כמו שביאר רבינו לעיל מדין אתי דיבור ומבטל דיבור, דהרי תוכ"ד חשיב לגבי דעת האדם הכל בב"א, וחשיב שאמר שני דברים בב"א ממש ודאי דדיבור השני מעכב ומבטל כח דיבור הראשון, וממילא יכול לבור ולהשאר בדיבור האחרון שהוא מודה והולך שכן האמת. וד"ז מוכרח מדברי רבינו עצמו, דהא כל הטעם דהוצרך לומר דדין תוכ"ד כדיבור דמי לענין נדרים ושבועות הוא מדין התרת נדרים, הוא משום שהקשה דאל"ה הרי כתיב לא יחל דבור, והרי פסוק זה קאי רק על נדר ושבועה דמכאן ולהבא, ומבואר כמש"נ.

394. וע"ע בשיעורו של רבינו בענין זה שגד' בס' הזכרון להגר"ש זצ"ל שכתב דע"ז לא יהי גס תנאי מודעא בנזירות שמשון, דכיון דלא מהני התרה בהך נזירות, אזי גס תנאי מודעא דנתבאר דענינו הוא שמתיר את הנדר קודם שיחול ג"כ לא מהני. וע"י במנחת שלמה שם שנסתפק בזה, וע"י בידות נדרים (סי' רי"א אות ד') שכבר נסתפק בזה. אמנם בחזו"א (יו"ד סי' קמ"ב בחי' לפ"ג סק"ה וסק"ח) כתב דמודעא מהני אף לנזירות שמשון. ואמנם החזו"א עצמו ביאר ענין מודעא באופ"א, ע"י בדבריו שם סי' קמ"ג ובאה"ע סי' מ"ג סק"ד, והובא בדברינו בהערה לעיל. וע"ע בהליכות שלמה (מועדים ח"א קונטרס שלמי נדר עמ' שפ"ב) שהביא לדון עוד נפ"מ עפ"י ביאורו של רבינו בזה, דהנה יל"ע לדעת רוב הראשונים דבזכור התנאי בשעת הנדר תנאו בטל ונדרו קיים, איך יהיה הדין אם ידור שנית נדר זה ובאותה שעה לא יהא זכור מהתנאי, אם נאמר שהנדר מתבטל עתה מחמת התנאי או דכיון שנדר כבר פעם אחת נדר זה וביטל אז את המודעא שוב לא אלימא המודעא לבטל נדר זה, וכלשון הגמ' "עקריה ליה לתנאה", וכבר עמדו בזה החכמת אדם (סי' צ"ד) והגדרי זריזין, עיי"ש שכתב שהוא דין חדש. וכתב לדון שם דתליא בגדר דין מסירת מודעא, דלפמ"ש"כ החזו"א והובא בהערה לעיל דאי"ז מצד שהמודעא עושה את הנדר לטעות, אלא "שיש כח באדם לשלוט על עצמו בעתיד", ולכן כתב שם שאם לא היה זכור התנאי בשעת הנדר אפילו קים ליה שאם היה זוכרו אז ג"כ היה נודר נמי בטל הנדר. ולפי"ז יש לדון דאף שעל הנדר השני שנדר בזמן שלא היה זכור מהתנאי שפיר היה בעלים על עצמו בשעת מסירת המודעא, אבל אכתי נשאר עליו תוקף הנדר הראשון שלא נתבטל ע"י המודעא, אכן לפי"מ שביאר רבינו דע"י המודעא נעשה הנדר כעין טעות קצת, והוי כעין

בהקדש עפ"י מסקנת הש"ס נדירים דאלים מעשה של הקדש שאין כח חזרה לצטלה מכאן ולהבא, כמו"כ אינה מצטלת תוכ"ד וכמס"כ.

(ד) **ומעתה** עלינו לבאר ענין החזרה בתוכ"ד בנדירים מזירות ושבעות, דלפי מה שביארנו בטעמא דמילתא של החזרה בקנינים, לא שייך ענין חזרה כלל בנדירים ושבעות, וכמו דלא שייך ענין חזרה בנדר שנדר שיחול לאחר ל' דלא מצי הדר משום שחלות הדין הוא אזהרת התורה ולא פעולת האדם, כמו שביארנו (פכ"א אות ג'), כמו"כ אין שייך חזרה בתוכ"ד, דאם אסר עצמו בשבעה שלא יעשה כזאת וכזאת חייבה תורה אותו לקיים ואסרה בלא יחל, מה תועיל חזרתו בזה אף אם חזר בתוכ"ד, איך יעקור ע"י חזרתו מה שהוציא בשפתיו³⁸⁸.

ע"כ נלענ"ד לבאר מה דאמרין ריש פ"ג דנזיר (דף טו.) באומר הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילה, דמשצינ מה דאמר מן הגרוגרות ומן הדבילה הוא כחזרה שמתחרט ממה שאמר תחילה הריני נזיר, הוא ענין התרת נדרים שניתנים ע"י שאלה לחכם, אלא דלאחר כדי דבור אם מתחרט נריך התרת חכם, ובתוכ"ד הוא מתיר לעצמו, והו' שאמרו בגמ' שם דהוי נדר ופתחו עמו³⁸⁹.

(טו) **וענין** זה מתבאר לענ"ד עפ"י מה דאמרין במס' נדרים דף כ"ג ע"ג ה"א הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בראש השנה ויאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל, ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר, וענין זה ג"כ אינו כמסירת מודעה של קנינים, דבפרק נערה המאורסה דף ע"ה ע"א זהא דפליגי ר"א וחכמים שם אם יכול הצעל להפר נדרי אשתו קודם שמתדור, ואיבעיא שם לר"א חלין וצטלין או דילמא אינן חלין כלל, אמר להם ר"א ומה במקום שאינו מיפר נדרי עצמו משנדר מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור, מקום שמיפר נדרי אשתו משתדור אינו דין שיפר נדרי אשתו עד שלא תדור, מאי לאו דאשתו דומיא דידיה, מה הוא דלא חייילן

אף אשתו נמי דלא חייילן, לא הא כדאיתא והא כדאיתא, וכתב הר"ן שם וז"ל, מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור כדאמרין בפרק ארבעה נדרים הרוצה שלא יתקיימו נדריו יעמוד בראש השנה ויאמר כל נדרים שאני עתיד לידור יהיו בטלין: ושם בד"ה הא כדאיתא והא כדאיתא כתב, ואע"ג דר"א יליף ק"ו מנדרים עצמו לנדרים אשתו לאו דמדמי להו לגמרי, דדידיה לא חיייל כלל ודאשתו חיייל ואפ"ה שפיר יליף ק"ו, וקשה בעיני וליגמר נמי מק"ו דידיה שלא יחולו נדרי אשתו כלל כשם שאין חלין נדרי עצמו, ונראה לי דלא מצי למידן הכי משום דנדרים עצמו היינו טעמא דהיכא דאחזי מעיקרא לא חיייל כלל, משום דכיון דשכח תנאו בשעת נדרו הו"ל נדר בטעות ולא חיייל כלל, משא"כ בנדרים אשתו דליכא למימר הכי, אלא מיהו לענין שיהיו מופרים נדרי אשתו לאחר שיחולו שפיר איכא למידן ק"ו, דכיון דבנדרים עצמו אשכחן דטעותא דקמי נדרו מצטל נדריו קודם שידור ואפ"ה ההוא גוונא גופיה לא מצטל להו לאחר שידור, דהא כל נדר שניתר בפתח נדר טעות הוא, דמה לי אי מצינ למימר אילו הוי ידע מאי דאחזי מעיקרא לא היה נודר, ומה לי אי מצינ למימר אילו הוי ידע האי פיתחא דידע השתא לא היה נודר, דא ודא אחת היא, אלא מאי אית לך למימר דנהי דכהאי גוונא אינו מתיר לעצמו לאחר הנדר, כל שקדם ההוא גוונא גופיה לנדר הרי הוא מתיר לעצמו, וכ"ש צעל דבדין הוא דנימא דזההוא גוונא דמיפר לה לאחר שנדרה אשתו, דהיינו שמיפר נדריה מהפירה ואילך ולא עקר ליה מעיקרא, מיפר נמי עד שלא תדור שיהיו חלין וצטלין, כן נראה לי, עכ"ל.

ומתבאר מזה דענין זה מה דמועיל הציטול נדרים שידור מכאן ולהבא הוא ענין התרת נדרים, דקודם הנדר מתיר לעצמו באופן מה דמהני התרת חכם לאחר הנדר³⁹⁰, היינו דכמו שאין החכם מתיר רק ע"י איזה פתח וחרטה דמשהו להנדר כנדר טעות, כמו"כ מה דמתיר לעצמו הוא מחמת דמצינו בזה כעין טעות קצת, דאילו הוי זכור

389. והיינו דבאמת מצד דינא דתוכ"ד כדיבור לא מהני חזרה גבי נזירות. ועי' בפנ"י בכתובות דף ג"ו א' שג"כ נקט דלא מהני חזרה בתוכ"ד בנזירות. וכן נקט בספר ברכת ראש נזיר ט' ב' (ד"ה ואבוא אות י"ג).

390. עי' בחידושי ר' שמואל עמ"ס נדרים (אות ס"ה) שהביא חידושו של רבינו כאן שביאר בענין זה דבפתח איכא דין דמיחל לעצמו, והוא ג"כ מדין היתר חכם, דכמו שחכם יכול להתיר כמו"כ יש אופנים שיכול להתיר לעצמו. ויעו"ש שהביא מדברי הראשונים שם כ"ב ב' גבי עובדא דרב סחורה דפתח פתחא לנפשיה ושרא לנפשיה, דמשמע מדבריהם כדברי רבינו, יעו"ש.

ועיי"ש מה שהביא להוכיח בזה, וצידד להוכיח גם דהוי חזרה רק מכאן ולהבא.

388. והיינו דדין חזרה בתוכ"ד לא מהני אלא על חלויות שהאדם החיל, ולא על חלויות שאינם מעשי האדם אלא אזהרת התורה, ועל כן ביאר דמה"ט לא מהני חזרה בתוכ"ד בנדרים ושבעות. ועי' בדברינו לעיל (הערה 371) שביארנו עפ"י מש"כ המחנ"א דלהצד דמחילה הוי סילוק לא מהני חזרה בתוכ"ד מהמחילה, וביארנו עפ"י הנ"ל דגדר דין סילוק הוא דאי"ז חלות שנפעל ע"י האדם כלל, אלא הפקעת התורה היא, ועל כן בזה לא מהני חזרה וכמס"כ רבינו כאן, יעו"ש.

חז"ל צהא דדרשינן (תגינה י.) מלא יחל דצרו אצל אחרים מוחלים לו שהוא דוקא אחר הנדר, אצל קודם הנדר מיחל לעצמו וממיר ע"י שיהיה צהנדר כעין טעות דסגי להתרת נדרים³⁹². ולכן כשמתחרט צתוכ"ד של הנדר דקיי"ל תוכ"ד כדצור

צטעת הנדר מה דאחני מעיקרא לא היה נודר, וטעות זה כמובן אינו טעות דמוכח, דגם הטעות של פתח וחרטה שנימיר ע"י שאלת חכם, כמו"כ אינו טעות דמוכח דאל"ה אי"צ התרת חכם, דנדר מוטעה אי"צ שאלה³⁹¹, והנה מוכח מזה דקיבלו

שעתיד לנדר, מיהו לפי"ז במה שאומרים נדרנא לא נדרא צריכים לכוין ב' כוונות חלוקות, האחת לביטול נדר מדין חכם עוקר את הנדר, והשני כאדם המודיע שכל נדרים שהוא יעשה להבא לא יחולו וכל זה צריך לכוין באותם התיבות שאומרים, וצ"ע. אכן לפי ביאורו של רבינו בגדר ביטול שע"י מודעא יש להבין טפי, מה דעושים בכת אחת גם ההיתר נדרים וגם המודעא על הנדר דלהבא, ומשום דשורש שניהם הוא מדין היתר נדרים, והביטול של הנדר הוא הטעות במקצת הוא, על מה שכבר נדר ובצירוף ביי"ד, ועל להבא עצם המודעא מחשיבו להיתר מכח חידוש התורה של דין התרת נדרים, שבאופן שהתברר דהוי טעות בהנדר הוא מתבטל או שאינו חל, ודו"ק.

392. בעיקר גדר מסירת מודעא בנדרים האריך יותר רבינו בחי' עמ"ס ב"ב (ס' כ"ז) וז"ל, והנה יש להבין עיקרה של מודעה מה היא, אם הוא לגלות הענין שמה שעושה אח"כ אינו ברצון מוחלט, או שענין המודעה הוא מעשה בפנ"ע שסותר ועוקר את המעשה של אח"כ. ונפ"מ לדינא לפי"מ דקיי"ל גלוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא, אם ה' המודעה ע"י גלוי דעת בלחוד, דאם ענין המודעה הוא עקירה כבטול שליחות שלאח"כ אז לא יהי גלוי דעת, וזהו מטעם דלא אתי מחשבה ומבטלת דבור כמ"ס הריטב"א בחי' לקדושין ריש פרק האומר לענין פלוגתא דר"י ור"ל, יעו"ש. אבל אם נאמר דכל ענין מודעה אינה פעולת שום מעשה, רק גלוי מילתא בעלמא על המעשה שלאח"כ שאינו רק גלוי מילתא בעלמא על המעשה שלאח"כ שאינו נעשה ברצון גמור, אז ליכא נפ"מ בין דבור בהדיא לגלוי דעת גמור שמוכיח כוונתו וכו'. אמנם בע"כ א"א לפרש כן, דא"כ כל ענין של ביטול מודעה ומודעה של מודעה אינו מובן כלל, דאם ע"י מודעה יש לנו הוכחה דמה שנתרצה אח"כ אינו ברצון גמור מה מהני מה שמבטל אח"כ את המודעה, האם ע"י נתחזק לנו גילוי דעת יותר על התרצות ההקנאה או הגרושין, כיון שגם עתה ע"י אונס הוא, אלא נראה לי ברור שענין המודעה היא פעולה מחודשת שאדם עושה לבטל ולעקר מה שיעשה אח"כ, וכענין של ביטול שליחות וחזרה מהקנין קודם שחל שהוא עקירה וביטול על מה שעשה מקודם, כמו"כ יכול אדם לעשות תחבולה לבטל ולעקר מה שיעשה אח"כ. ויעו"ש מה שביאר לפי"ז הא דמהני מודעה רק ע"י אונס, יעו"ש. ועי' גם בדברי רבינו להלן (ש"ז פ"ו אות ט') שכ"כ וז"ל, ולכן הוכחנו דלכו"ע המודעה היא מעשה הפועלת וגורמת לבטל המעשה שיעשה אח"כ. כעין חזרה שמועלת אחר המעשה קודם חלות מטעם אתי דיבור ומבטל דיבור, ע"ש. מיהו מטו משמיה דהגרש"ר זצ"ל שחמה ע"ז, דכ"ז שייך רק אי נימא דנדר הוי עשיית חלות ע"י האדם, דבזה י"ל דמהני לבטלו מדין אתי דיבור ומבטל דיבור, אכן דעת רבינו גופיה לעיל (פכ"א אות ג') וכמו שהביא לעיל באות הקודם דנדר אינו חלות דין שחל ע"י פעולת האדם אלא אזהרת התורה היא, ובזה ל"ש דין זה, וצ"ע. והנה ברמב"ם (פ"ב מהל' נדרים ה"ו) הביא פלוגתא הגאונים אי מהני מסירת מודעא בשבועה שכל מה שישבע יהא בטל, והרמב"ם לא הכריע בזה. [ובנוסח כל נדרי דיהי"כ נזכר גם שבועות, דמוסרים

391. עי' גם בחי' רבינו עמ"ס נדרים (ס' י"ז) שביאר כן וז"ל, וע"כ נלענ"ד דהנה באמת מש"כ הר"ן לקמן בטעמא דביטול נדרים שהוא משום טעות אי אפשר לפרש כפשוטו שיהיה זה כנדר טעות, דאיך אפשר לאמר בכירור שאם ה' יודע מהתנאי לא ה' נודר האם נימא שיהיה לנו בכה"ג אומדנא דמוכח, ועוד לפי"ז למה לא יהי ביטול הקנאות בכה"ג שייבטל מה שיתן לאחרים לאח"ז, ולעולם לא שמענו ענין כזה רק בנדרים. ועוד קשה קצת מה שדן ר"א ק"ו לקמן דף ע"ה ומה במקום שמפרש נדרי עצמו קודם שידור וכו' (שם ע"ב הק"ו שודאי יכול להפר נדרי אשתו קודם שנדרה) כיון דמטעם נדר טעות הוא, ועי"ש בר"ן, וכן קשה מה שאמרו בגמ' (דף כג:) כיון שאם זוכר תנאו בשעת נדרו דעוקר לתנאו ומקיים לנדרו, מה צריך לעקירת התנאי, אדרבא כיון דליכא טעות דהרי זוכר תנאו ולכן נדרו קיים. וכן קשה מה שהובא כאן בר"ן בשם הר"מ ז"ל דבנשבע על דעת אחרים לא מהני ביטול נדרים, ואם משום טעות הוא מ"ש נשבע על דעת אחרים כיון דמ"מ הוה נדר טעות. וע"כ נלענ"ד דהאי טעותא הוא רק כעין טעות נדרים שצריך בכל התרת נדרים ע"י חכם, היינו באופן שיוכל לאמר שלא היה נדרו בדעת צלולה ככל הצורך, אף שטעות כזה אינו מועיל בשאר מקומות לבטל שום מעשה, וכן בנדרים בלא חכם לא מהני, וע"י חכם ניתרין נדרים בכה"ג מגזה"כ, ועפי"ז אמרו חז"ל בנדר ופתחו עמו דמהני בלא חכם, היינו שאם יש לחלות קצת שלא נעשה הנדר בדיעה מיושבת ע"י גילוי דעתו מקודם שאז נותר הנדר ע"י עצמו, ומשום"ה כשמבטל הנדר מקודם יש בזה גילוי דעת קצת דמה שנדר אח"כ לא ה' בדעת צלולה, שהרי מקודם השתדל לבטל את נדרו, אבל מ"מ י"ל שגילוי דעת גרידא לא מהני בזה, כמו דלא מהני אח"כ חרטה בלא התרת חכם, כמו"כ צריך מקודם אמירה מפורשת, שיהיה בזה הענין של היתר נדרים של אח"כ, והוא מהכלל דאתי דיבור ומבטל דיבור, יעו"ש. ועי' להלן. מיהו יעויין בחזו"א אה"ע (ס' קל"ו לפ"ג אות ה"ח) שהביא ג"כ דברי הר"ן הנ"ל דנראה דהנדר בטל מדין טעות, והקשה ע"ז דא"כ למה צריך באמת התרה וכי מצינו גזיה"כ דנדר טעות צריך התרה, ועל כן כתב לפרש שם ענין הביטול וז"ל, דטעם הביטול שיש בכח אדם לשלוט על עצמו בעתיד כל שלא חזר בו בהדיא וקיים ביטולו ואין דבריו עכשיו כלום, ויעו"ש שכתב דלפי"ז אם לא היה זכור התנאי בשעת הנדר ואפי' קים ליה שאם היה זוכר אז גם היה נודר, ג"כ הנדר בטל. והא דלא מהני כן בשאר עניינים, כתב שם לעיל (ס' מ"ג סק"ד) שענין נדרים הוא רק בינו לבין עצמו משא"כ בדברים הנוגעים לאחרים. ועי' בהערה להלן הנפ"מ בין הביאורים הנ"ל בגדר ביטול הנדר. והנה בנוסח כל נדרי של ליל יוה"כ נחלקו הפוסקים, דדעת ר"ת דאומרים רק "מיום כיפורים זה עד יום כיפורים הבא", ולפי"ז עניינו מסירת מודעא על העתיד שכל מה שנודר במשך השנה לא יחול ע"י תנאי מודעא זו. אכן בכנה"ג ס' תרי"ט הביא מתשרי הרדב"ז (ח"ד אלף ק"ו) שכתב שהגירסא היא לומר, מיוכ"פ שעבר עד יוה"כ זה ומיוכ"פ זה עד יוה"כ הבא [וכן המנהג], ולפי"ז איכא בזה ב' עניינים חלוקים, היתר נדרים שעברו, ומודעא לביטול נדרים

שאסר, אלא דלא מהני התרתו רק ע"י הטטרפות הטעות כמו בהתרת חכם.

וְאִפְּיִין נמצאנו למדים דבנדרים נזירות ושבועות מה שיכול לחזור בתוך כדי דבור הוא ענין אחר לגמרי מענין חזרה דמהני בקנינים, דבקנינים הוא חזרה כענין החזרה דמהני קודם גמר המעשה, ובנדרים ענין חזרה זו לא מהני כלום דאיסורא ממילא חייל, ואין ציד אדם לעכב שלא תחול אזהרת התורה, אלא דבנדרים כיון שחזר בתוכ"ד נתגלה הענין שהיה בתחילה כעין טעות קצת שלא היה ציטוב הדעת כראוי, וכיון שנדרו ופתחו עמו יכול להתיר עצמו בלי חכם, ואופן חזרה זו לא שייך כלל בשאר דוכתי כמו דלא מהני התרה ע"י חכם בשאר דוכתי חוץ מנדרים.

וְאִפְּיִין נראה לי דבנזירות שמשון דלא מהני התרת חכם כמו"כ לא מהני חזרה תוכ"ד, דבנדרים ענין חזרה תוכ"ד תלוי דין שאלה כמו שאמרו בגמ' ³⁹³. וצפירוש הרדב"ז על הרמב"ם כתב שם בהלכה זו וז"ל, דיש שלמדו מזה דאם נדר בנזירות שמשון על זמן שלאחר כן שיכול לחזור קודם הגעת זמן, וטעות הוא צידס דהא קיי"ל דאין מתירים הנדר או השבועה עד שתחול, ולפי דבריהם מה צריך התרה כיון שעדיין לא חלה אין כאן שבועה, אלא ודאי ליתא, אלא כיון שנשבע או נדר אעפ"י שחלה בזמן חלה השבועה אלא שאין מתירים עד שיגיע זמן האיסור וזה ברור מאד, עכ"ל. ומשמע מדבריו דאם היה חזר בנזירות שמשון תוכ"ד היה

דחשבינן כאילו נעשה יחד עם הנדר עצמו בלי הפסק, נקטו חז"ל דגם זה אינו בכלל מה דדרשינן אבל אחרים מוחלים לו, דנדר שפתחו עמו בלי הפסק הוא מתיר לעצמו ואין צריך לשאלת חכם.

(טו) **וְעַפְּיִי** דרכינו מדויק היטב לשון הש"ס במס' נזיר (דף טו.) דכי אמר הריני נזיר הוי ליה נזיר, כי אמר מן הגרוגרות ומן הדבילה לאיתשולי הוא דקאחי, וזית שמאי לטעמייהו דאמרי אין שאלה בהקדש אין שאלה בנזירות, וכמש"כ בתוס' שם (ד"ה לאיתשולי) כאדם שצא לשאלו לחכם על נדרו מחמת חרטה שהחכם מוצא לו פתח וחרטה והוי נדר טעות ובטל, והיינו דמה דמהני חזרה לצ"ה בתוכ"ד באומר הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילה אינו משום טעות גרידא המתבטל בכל דוכתא כקנין בטעות, אלא שמהני טעות כזה ע"י התרת חכם, וכמו דמהני התרת חכם לאחר הנדר, כמו"כ מהני טעות כזה שיתיר לעצמו בלי חכם, אכן לצ"ש דלא מהני שאלה ע"י חכם, כמו"כ אינו מתיר לעצמו, ולפי"ד ניחא דמציא הש"ס ענין שאלה ולא מציא מהמשהנה דהקדש טעות. ומה מאד מדויקים היטב דברי הרמב"ם שם שכתב (פ"ב מהל' שבועות ה"ו) בזה"ל, מי שנשבע והיו פיו ולבו שוים בשבועה ואחר שנאסר חזר צו מיד בתוכ"ד וכו' ואמר אין זו שבועה וכיוצא בזה בדברים אלו שענינם שהתיר מה שאסר הרי זה מותר ונעקרה השבועה שזה דומה לטועה, עכ"ל. היינו שלא יתיר השבועה ממילא מחמת טעות, אלא שהנשבע התיר מה

כנבילה, יעו"ש משנ"ת בארוכה. ונמצא לפי"ז דבאמת איכא עשיית חלות איסור גברא בשבועה, ומשו"ה שפיר שייך בזה ענין מסירת מודעא, דמדיון אתי דיבור ומבטל דיבור לא מהניא הדיבור הראשון לפעול את חלות האיסור דשבועה, ודוק. וע"ע מש"כ בענין זה בחידושי מנחת שלמה נדרים (סי' ז' סק"ד) ובשיעורי הגר"ד פוברסקי שם (פ"ג אות ל"ז) ובשיח שמועה שם (סימן י' סק"ג). ³⁹³. מיהו יעויין בתשו' מהרי"ט (חיו"ד סי' כ"ז) שכתב במי שנזר נזירות שמשון וחזר בו תוך כדי דיבור מהו, והביא שגמ' מפורשת היא דמדאמרינן בנדרים דהכל חוזרים בהם תוכ"ד חוץ ממקדש ומגרש ומגדף, ומדלא מני לה הגמ' לנזירות שמשון הרי לן להדיא דבנזירות שמשון אפשר לחזור בו תוכ"ד, ע"ש. והוא להדיא דלא כמש"כ רבינו כאן. ועי' מש"כ בזה באמרי בינה (הל' נדרים סי' ה') ושם הקשה עליו מהגמ' בנזיר שהביא רבינו דמבואר דהא דאפשר לחזור בתוכ"ד בנדרים היינו רק לב"ה, אבל לב"ש שאין שאלה בהקדש אין שאלה בנזירות דנזירות כהקדש ולכן אינו יכול לחזור תוכ"ד, וקשה דהא בנזירות שמשון דלכו"ע אינה בשאלה א"כ ה"ה נמי דלא יתני חזרה בתוכ"ד וכמו לב"ש בכל נזירות, יעו"ש. והוא כמש"כ רבינו בזה.

מודעא שיהיו בטלים], וצ"ב יסוד מחלוקתם. ונראה דהנה אי נימא דיסוד איסור דשבועה הוא מצד שמוזהר שלא לעשות את הדיבור הקודם לשקר, ע"י כן ברש"י בשבועות (דף כ: ד"ה ואזהרתיה), נמצא דא"י חלות איסור כלל, אלא שיש איסור באמירת דיבורי שקר בשבועה, וא"כ מה שייך לענין זה מסירת מודעא, דהא אין כאן דעת הפועלת חלות דנימא דמדיון אתי דיבור ומבטל דיבור מהני שלא תפעול החלות שמצד הדיבור הראשון, וסו"ס אמר דיבור של שקר, דפשיטא דשבועה לשעבר ל"ש מסירת מודעא דקודם שישבע שבועה לחבירו ימסור מודעא דמה שישבע לשקר יהא בטל, דאכתי איכא איסור במה שאומר שקר. וכן אי נימא כמש"כ לבאר בקוה"ע (סי' ל"ג סק"א) דיסוד איסור שבועה הוא מצד חילול הדיבור, והיינו שמוזהר שלא יהיה להיפך ממה שאמר, ג"כ צ"ע מה שייך מסירת מודעא ע"ז, דסו"ס יש כאן דיבור של שבועה ובעינן שלא יהא להיפך ממה שאמר, וא"י דעת הפועלת חלות, וא"כ ל"ש בזה דינא דאתי דיבור ומבטל דיבור. אכן י"ל בזה לפי"מ שהבאנו לעיל הערה 340 בארוכה מה שחידש רבינו דיסוד האיסור בשבועה הוא מצד שחל עלי' חלות איסור על גוף המעשה שלא לעשותו, ואם נשבע שלא לאכול אזי האכילה עצמה אסורה עליו

סוגיית הדף

ההון שאומר כל נדרי מי ימיר נדריו. [ג] וגם י"ל [ד] דנדרנא ודאי שצנעא כלומר
מה שאני עמיד לידור ולשבע [ה] וגם כולוהן איסרנטא כיוון כלומר אי אשכח
למאד עתמה אי מתהרט עליה ומתקם שיהו נטילין ומה שאומרים אזהר שלשה
פסמים שכן מצינו שכל דברי החכמים משולשין מגל זו מגל זו מגל זו קופסה
קופסה [ו] קופסה זו שבת זו שבת זו שבת זו (מנחות דף סה.) ומה שאומרים ונסלה
לכל עדת בני ישראל כל שיהא תריך עמה כפרה אלא שכן ידור נדרים בזה השנה
וישכח היטול ולפעמים שאינו נזכר נגדרו ועובר עליו ואע"פ שכבר נטלו תריך
הוא כפרה כדאמרין צ"י בחרא דקדושין (דף סה.) זה שהיה צבור לאכול נשר
חזיר ועלה בידו נשר עשה שצריך קליה ויטול זה אינו מועיל כי אם לגדר מעמו
ששבעה שצנע מעצמו אבל נדר שחבירו מדירו ושבעה שחבירו משבעו [ז] או
יגיד או הקהל אין מועיל להם ביטול מיהו נראה כמנהג הקדמונים לטעון כל
נדר מוכיח שנהגו על פי ההרשע עליהם שבהם שבעה ומתירין אותן כדי
להללל מן העונש לכל אומר אזהר ג"פ וגם אומר ונסלה לכל עדת בני ישראל כי
צריך כפרה אותן שעברו ומה שהקשה דענין חרטה אכן סבדי שכל מי שעבר
על נדרו הוא מתחרט מעיקרו כדי להללל מעונש ומה שהקשה דענין שלשה
הדיעותו הרי כל האומר אומרים אותו איש לבדו בלשון וגם ההון נדמי הקהל
ומתירין לו והא דאמר רב פפא תריך לפרט הדר [ח] הרי מילי הכון שהטורד נא
לפי הכסל להכיר לו נדר חלין נדרה [ט] ומה שכתבנו יתיר לו הכסל

[illegible]

קרבו נתנאל

גדרים משנה שגרה ולכן היו אומרים חוץ מתקנות קהלות ושטעות ב"ד. אבל השת"ר (ר"ל ג' ע"ב) א"ן לריבין לזה דא"ן א"ן מחירין אלא מה שאדם נודר ביע לנ"ן ע"מ וכו'. וקשה מאד לא ה"א רבינו ג' כ"ז וד"מ הנה המחוברים הם כמחזו ב"ן חוץ מתקנות קהלות ושטעות ב"ד. וז"ל דרביס ס"ל ל"ספור מדעת מחסופות אדרבה ראשונים שאמרו כל נדרי כל הללנו כל שטעו וכו' דעתם היא לנפול א"ן חזקת הקהל גזרות ב"ד. אבל ג' ר"ת דממנו על לבנה ה"ל לתקן חוץ מתקנות הקהל וכו'. ע"ז ממזן רבינו דלפ"מ פשיטא א"ל לזה דא"ן שטעו מעיל לתקנות הקהל וכו' ר"ת ה"א וכו' והכוונה מייטות ע"ז: [x] הני מ"י י"א יריבא שחזרדר ב"א א"ל ח"ה ב"ר. אבל לל"ל יום הכפורים א"ן דעת הקהל להמיר נדר על דעת הנהו: [y] יתר ע"ב. א"ל דל"ל ויחו לא הכריע להמיר לא כללנו אלא. א"ל רבינו שפירשו. א"ע. דממנה מועטת לא ש"ן להמיר לא כללנו אלא. מ"מ לריבא רבה. א"ל דס"ד לאפילו בתמנה מועטת ימנה ה"ן כבדא וע"י לקמן צ"י קו"ט י"ן פ"ר מ"ש בזה: [z] ויש שפירשם גדרים שבכוחות הבאי אבודות. כ"ה א"ל רבינו שפירשו וי"ר מ"ש שטעות ד"ל ויביתם להרצ"ן וי"ר ה"טעם שגדרים אדרבה לומר שמושמעין וואקסין שמייהו על ידו ע"פ כבדא וזו מייבש היטב מה שפסקה רבינו שפירשו דב"ה משמע דלא אמר אדעת קו"ט שמושמעין דאיט נאמן אלא בממנה לא ויבקרנות מלכ"ס נאמן וכו' צדוקה. ולפי דבריו קו"ט וריבא דאי נאמן א"ן אלא שטעות ולדבריה הרצ"ן ל"ל דלא א"ן שמושמעין קאמר. ומה יענה שנגמטת קורות ב"ה בזה. צ"ל שפי' ב' כ"מ"ס הר"ן. כיון דנדר כבדא שאי אפשר א"ן כוונתו לאסור להרצ"ן י"ל דמרי ב"ה צ"ל. והנה שטעותו מגל הפירות מאיר וזהו קורות ב"ה חבד. מגל הר"ן י"ל דמרי ב"ה צ"ל. והנה שטעותו מגל הפירות מאיר וזהו קורות ב"ה חבד. מגל שמושמעין. דע דעמיט ל"שטעו א"ן לימא חוץ רחא ואקיס שמייהו גמל. ונחט דהו"ו שטעות א"ל: [aa] באבדור יאבדו ע"י פירות. ול"ל כל הפירות. גנינים. שלטו וכו' ויחבדו: [ab] ויחבדו: [ac] ויחבדו: [ad] ויחבדו: [ae] ויחבדו: [af] ויחבדו: [ag] ויחבדו: [ah] ויחבדו: [ai] ויחבדו: [aj] ויחבדו: [ak] ויחבדו: [al] ויחבדו: [am] ויחבדו: [an] ויחבדו: [ao] ויחבדו: [ap] ויחבדו: [aq] ויחבדו: [ar] ויחבדו: [as] ויחבדו: [at] ויחבדו: [au] ויחבדו: [av] ויחבדו: [aw] ויחבדו: [ax] ויחבדו: [ay] ויחבדו: [az] ויחבדו: [ba] ויחבדו: [bb] ויחבדו: [bc] ויחבדו: [bd] ויחבדו: [be] ויחבדו: [bf] ויחבדו: [bg] ויחבדו: [bh] ויחבדו: [bi] ויחבדו: [bj] ויחבדו: [bk] ויחבדו: [bl] ויחבדו: [bm] ויחבדו: [bn] ויחבדו: [bo] ויחבדו: [bp] ויחבדו: [bq] ויחבדו: [br] ויחבדו: [bs] ויחבדו: [bt] ויחבדו: [bu] ויחבדו: [bv] ויחבדו: [bw] ויחבדו: [bx] ויחבדו: [by] ויחבדו: [bz] ויחבדו: [ca] ויחבדו: [cb] ויחבדו: [cc] ויחבדו: [cd] ויחבדו: [ce] ויחבדו: [cf] ויחבדו: [cg] ויחבדו: [ch] ויחבדו: [ci] ויחבדו: [cj] ויחבדו: [ck] ויחבדו: [cl] ויחבדו: [cm] ויחבדו: [cn] ויחבדו: [co] ויחבדו: [cp] ויחבדו: [cq] ויחבדו: [cr] ויחבדו: [cs] ויחבדו: [ct] ויחבדו: [cu] ויחבדו: [cv] ויחבדו: [cw] ויחבדו: [cx] ויחבדו: [cy] ויחבדו: [cz] ויחבדו: [da] ויחבדו: [db] ויחבדו: [dc] ויחבדו: [dd] ויחבדו: [de] ויחבדו: [df] ויחבדו: [dg] ויחבדו: [dh] ויחבדו: [di] ויחבדו: [dj] ויחבדו: [dk] ויחבדו: [dl] ויחבדו: [dm] ויחבדו: [dn] ויחבדו: [do] ויחבדו: [dp] ויחבדו: [dq] ויחבדו: [dr] ויחבדו: [ds] ויחבדו: [dt] ויחבדו: [du] ויחבדו: [dv] ויחבדו: [dw] ויחבדו: [dx] ויחבדו: [dy] ויחבדו: [dz] ויחבדו: [ea] ויחבדו: [eb] ויחבדו: [ec] ויחבדו: [ed] ויחבדו: [ee] ויחבדו: [ef] ויחבדו: [eg] ויחבדו: [eh] ויחבדו: [ei] ויחבדו: [ej] ויחבדו: [ek] ויחבדו: [el] ויחבדו: [em] ויחבדו: [en] ויחבדו: [eo] ויחבדו: [ep] ויחבדו: [eq] ויחבדו: [er] ויחבדו: [es] ויחבדו: [et] ויחבדו: [eu] ויחבדו: [ev] ויחבדו: [ew] ויחבדו: [ex] ויחבדו: [ey] ויחבדו: [ez] ויחבדו: [fa] ויחבדו: [fb] ויחבדו: [fc] ויחבדו: [fd] ויחבדו: [fe] ויחבדו: [ff] ויחבדו: [fg] ויחבדו: [fh] ויחבדו: [fi] ויחבדו: [fj] ויחבדו: [fk] ויחבדו: [fl] ויחבדו: [fm] ויחבדו: [fn] ויחבדו: [fo] ויחבדו: [fp] ויחבדו: [fq] ויחבדו: [fr] ויחבדו: [fs] ויחבדו: [ft] ויחבדו: [fu] ויחבדו: [fv] ויחבדו: [fw] ויחבדו: [fx] ויחבדו: [fy] ויחבדו: [fz] ויחבדו: [ga] ויחבדו: [gb] ויחבדו: [gc] ויחבדו: [gd] ויחבדו: [ge] ויחבדו: [gf] ויחבדו: [gg] ויחבדו: [gh] ויחבדו: [gi] ויחבדו: [gj] ויחבדו: [gk] ויחבדו: [gl] ויחבדו: [gm] ויחבדו: [gn] ויחבדו: [go] ויחבדו: [gp] ויחבדו: [gq] ויחבדו: [gr] ויחבדו: [gs] ויחבדו: [gt] ויחבדו: [gu] ויחבדו: [gv] ויחבדו: [gw] ויחבדו: [gx] ויחבדו: [gy] ויחבדו: [gz] ויחבדו: [ha] ויחבדו: [hb] ויחבדו: [hc] ויחבדו: [hd] ויחבדו: [he] ויחבדו: [hf] ויחבדו: [hg] ויחבדו: [hh] ויחבדו: [hi] ויחבדו: [hj] ויחבדו: [hk] ויחבדו: [hl] ויחבדו: [hm] ויחבדו: [hn] ויחבדו: [ho] ויחבדו: [hp] ויחבדו: [hq] ויחבדו: [hr] ויחבדו: [hs] ויחבדו: [ht] ויחבדו: [hu] ויחבדו: [hv] ויחבדו: [hw] ויחבדו: [hx] ויחבדו: [hy] ויחבדו: [hz] ויחבדו: [ia] ויחבדו: [ib] ויחבדו: [ic] ויחבדו: [id] ויחבדו: [ie] ויחבדו: [if] ויחבדו: [ig] ויחבדו: [ih] ויחבדו: [ii] ויחבדו: [ij] ויחבדו: [ik] ויחבדו: [il] ויחבדו: [im] ויחבדו: [in] ויחבדו: [io] ויחבדו: [ip] ויחבדו: [iq] ויחבדו: [ir] ויחבדו: [is] ויחבדו: [it] ויחבדו: [iu] ויחבדו: [iv] ויחבדו: [iw] ויחבדו: [ix] ויחבדו: [iy] ויחבדו: [iz] ויחבדו: [ja] ויחבדו: [jb] ויחבדו: [jc] ויחבדו: [jd] ויחבדו: [je] ויחבדו: [jf] ויחבדו: [jg] ויחבדו: [jh] ויחבדו: [ji] ויחבדו: [jj] ויחבדו: [jk] ויחבדו: [jl] ויחבדו: [jm] ויחבדו: [jn] ויחבדו: [jo] ויחבדו: [jp] ויחבדו: [jq] ויחבדו: [jr] ויחבדו: [js] ויחבדו: [jt] ויחבדו: [ju] ויחבדו: [jv] ויחבדו: [jw] ויחבדו: [jx] ויחבדו: [jy] ויחבדו: [jz] ויחבדו: [ka] ויחבדו: [kb] ויחבדו: [kc] ויחבדו: [kd] ויחבדו: [ke] ויחבדו: [kf] ויחבדו: [kg] ויחבדו: [kh] ויחבדו: [ki] ויחבדו: [kj] ויחבדו: [kk] ויחבדו: [kl] ויחבדו: [km] ויחבדו: [kn] ויחבדו: [ko] ויחבדו: [kp] ויחבדו: [kq] ויחבדו: [kr] ויחבדו: [ks] ויחבדו: [kt] ויחבדו: [ku] ויחבדו: [kv] ויחבדו: [kw] ויחבדו: [kx] ויחבדו: [ky] ויחבדו: [kz] ויחבדו: [la] ויחבדו: [lb] ויחבדו: [lc] ויחבדו: [ld] ויחבדו: [le] ויחבדו: [lf] ויחבדו: [lg] ויחבדו: [lh] ויחבדו: [li] ויחבדו: [lj] ויחבדו: [lk] ויחבדו: [ll] ויחבדו: [lm] ויחבדו: [ln] ויחבדו: [lo] ויחבדו: [lp] ויחבדו: [lq] ויחבדו: [lr] ויחבדו: [ls] ויחבדו: [lt] ויחבדו: [lu] ויחבדו: [lv] ויחבדו: [lw] ויחבדו: [lx] ויחבדו: [ly] ויחבדו: [lz] ויחבדו: [ma] ויח

קיצור פסקי הרא"ש

הוא בטל ונכחד שלא יחזר לתנאו בשעה נדרי. והגיה ר"ת במחזור בכל נדרי מיום הניפורים (א) עד יום הניפורים הבא עלינו ודוקא בנדר ושבעה שבתי לנדר עמנו אבל לשבעה שבועות שבעה שבועות לא מהני: 1 קיום שאר נהיה אם אין אתה מזהיר עמי ואוכל פת חמה ושמה עמי כוס חמין והלה הקפיד כנגדו הוי כמו נדרי

אישטרי ליה דנרא דלא אמרו אלף משום כבודו של מומחה [ו] והאדינא אין מומחה שומרי נדר ביחוד. ירושלמי (מגינה ס"א ה"ה) [ב] שלשה שהן יודעין לסמוח אתהרה לקריבה אמר לה מוסקסר הנחלי ענך אי עברת על דעמאי ומינסבת לה לקריבך זולת ואינסיבתא לקריבה אחא לקמיה דרבי יוסף אמר ליה אילו היית ידע דעברת על דעתך ומינסבתא מי אדרת אלף לא ושרייה מי שרי הכין כלומר לחסות פתח מגנף הנדר אי דעתא מעשה גאסא אחד שדריז את אשמו מלעלות ללרגו ועברה על דעתו ועלתה ללרגו ונא לפני ר' יוחנן ואמר לו אילו היית יודע שעוברת על דעתך ועולה ללרגי מי אדרתה אלף לא והאכירו ר' יוסף:

ד' ב'תנ"י רבי אליעזר בן יעקב אומר אף הריגה ליהריר פטרו שיהלל אללו
אומר כל נדר שאני עמיד לידור הרי הוא בטל וצולגד שיהא זכור
בשעת הגדר: **ג'** מאי קאמר כיון דלאמר כל נדר שאני עמיד לידור הרי הוא
בטל לא שמע ליה ולא אחי צהדיה וא"ת מאי קשיא ליה לימא שביטל א) בלשם כדי
שלא יזמנע פטרו ופי' הר"ר אליעזר ממ"ץ דלם ביטל בשאפי אין ביטולו ביטול
כיון דגדר בטחם אע"פ שחשב בלבו שנדר על דעת מחאו הוו דברים בלבו ולא
מוכיחים ולא הוו דברים א) אבל אם ביטל בפריהקא הוו דברים שבלב דמוכיחין
ומעלתא מחשבתו לבטל הגדר הלכך פריך הש"ס לא שמע ליה ולא חילי צהדיה
(דף כג ע"ב) הכי מילי הוושא שיהלל פטרו אללו ומסבד ומדירו דברי ירוזין ר' הו:
שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בראש השנה ויאמר כל שיהא
שאיני עמיד לידור כל השנה כולה הרי הוא בטל וצולגד שיהא

[illegible]

פריך שפיר ואיך כל דסו: [א] והאידיא אין זוכמחא שיתיר נדר בירוד. כ"כ חוספות שם
לפסק: [ב] ש"ש'ה שיוודעין שפחזה. ונראה ענין נזהי דלג שווי נדרים לשמועי מוז דהא
בשמועי מוז כולן קאן זלג מוקמי' ג"ל נק"מ דתמילא משמע האז כדעיי' והאז כדעיי' הדעות
גורעניי מולי האז פטעט דלג חזא לנחיר נדרים דלפי' כהאם מוקמיר' אינס ודיעט' מנ
מוקמיר'. הרי"ן דף ע"ח: [א] אבא א' ברבא בפרהסיא וזי' דרבי' ש' שלב' דרובחין.
ואין להקשות אחי' מה אז שמע ולא אחי' נסדיה ימנה בפרהסיא שלא בשני וחס"ב דידיו. י"ל
דבעין שחמיר התנאי בשעת הנדר מ"ש ש"ך בפי' ר"מ א' שם אימיר התנאי מקודם
אז נדר דאח"כ מבטלי' ומה יעיל לו היתא. ויש"י יראה ל' פ"י דהשקט דכלל דלפי' דלפי'
לחמא דהאז קטא הילך מוקמתי' קאן שולט ונראה וזכר בשעת הנדר. האז שיעוי' דלפי'
ורבא לא שייך בך עניינא. אלא דס"ד דה"ק ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר. כלומר שחזר
התנאי בשעת הנדר דוקא: [ב] ויוד דהאז וההב חמיר' אז נדרר בלא חסדא. היינו
מחמיר בשעת הנדר כמו כ"כ רבנא לע"פ א' ב'. ואלע"א שזומר כולחין איחטעט מ"מ מה
שמוע' מני גזר' וני גזר' כל מה שהו מתערער עיקר הנדר לא קאן שולט ונראה וזכר בשעת הנדר. האז שיעוי' דלפי'
פשוטא וזלג רואה לנצל הנדרים אין מנרע ללחמיר' שאינס רואים להיות נשלים בעון נדרים:
[ג] וגם י"ל דהדרבא. כלומר עדי' הגיה ר"מ שז"ל דנדרנא ודלשיתענא: [ד] דהדרבא
ידראשיתבענא. דנדרנא משמע שחי' לשמוע' משמע להבא ולשבער כמו אמרי' פי' דלחמיר' בנדרט'
משמע עדי' וזמנא להבא דכ"כ חוספות לנפיקי' דר' נדרנא וז' אז קאן שולט ונראה וזכר בשעת הנדר. האז שיעוי' דלפי'
לשבער כ"כ ה"כ' דל' דהדרבא. [ה] ונאן ב"הון אחרטעט בהון. בא"ב' אז אישכח בו'. כפי'
מה שפי' רבט' גרסי' אחרטעט לפר"מ כמו לנחנא קדמינס. אלא חוספות פי' פי' ר"מ א'
האחרטעט הוי כשחמיר' דלפי' מועיל כעול' גרסי' אלא כשחמיר' שולט שזנר ע"ב וזלפ"י
האיכסא א' חרעטא שחי' מיטת'. והגי' נאן מחורס כפי' פי' רבט' כאן ונבסוק ויחא: [ז] און

שדה צופים

דף כג ע"א ראב"א אף הרוצה להדיר את חבירו שיאכל אצלו, הרמ"ש ציומא פ"ת סי' כ"ח:

קובץ מפרשים (6) כלחש כדי שלא ישמע הבדיו. ג"ב ע"י בראש פ' השולח גט ס"ס ח' (ינח איווק חבן): (ג) הלכה בראש"י. ג"ב ע"י ס"פ תוקם בין בפקסיו ומוכח דמחלק בין מתנה מרובה דלא תהא כדי וזיוון וכן מתנה מועטה דלא תהא כדי בראש"י וכפ' הב' ש"י חבן וכן מוכח בבדיו"ם פ' ג"ב סעי' ג' וסעי' י' גי'ישו דריק (ירא חבן): (ג) עד יום השמיט חבא עליו. ג"ב השמיט ע"ד אביו הראש"י שפירו מסיים ב"ד מלכא כותיה דלא כר"ה (ינבן):

פא. באר הגולה

ע. משנה יומא פג.
פ. בריקא שם. צ. טור
קשם אביו הראש
והנהגות מימני ותשובת
הר"ם
הרשב"א.

א. טור בשם מנהג
אשכנז ושאר פוסקים
מקא דרבי שמעון
חסידיא. ב. לדעת רבנו
תם ומהבאוי וטור וביט
יוסף הנקט שמחיר על
המחיר.

הלכות יום הכפורים סימן תריח תריט

ט. "מי שאחזו (כה) בלמוס, והוא חלי שבא מחמת רעבון, וסימנו, שענינו כהות ואינו יכול לראות מאכילין אותו (כו) עד שיאירו עיניו. (כז) ואם אין שם מאכל של החר, מאכילין אותו מאכל אסור. ואם יש כאן שני מיני אסורים אחד חמור מחברו, מאכילין אותו הקל תחלה: הגה אם צריך לבשר ויש כאן בהמה שצריכין לשחטה ובשר נבלה מוכנת, (כז) עין לעיל סימן שכת סעיף יד: י. (כח) חולה שאכל ביום הכפורים ונתישב דעתו בענין שיכול לברך, צריך להזכיר של יום הכפורים בברכת המזון, (כט) שאומר יעלה ויבא בבונה ירושלים:

תריט סדר ליל יום הכפורים. וכו' קעפים:

א. "ליל יום הכפורים נוהגים (א) שאומר ⁶ שליח צבור בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה על דעת המקום ועל דעת הקהל אנו מתירין להתפלל עם ⁸ העברניים. (ב) ⁷ ונוהגים שאומר כל נדרי וכו',

העמיד בריקא בידה דעה סימן ריא וכן נהגו בפאלאנא והרא"ש הסכים למה שכתב רב סעדיה גאון כמנהג הקדמונים להחיר השבועות משנה שצרכה כגון נדרי שגגות ואנוסין. וכן מנהג הספרדים.

שערי תשובה

חולקים נמן רשות להכריע, עין שם. ועין בית אפרים על טרפות בקנטרס התשובות שם כתבתי בשעור רביעית של תורה ושעור אגודל והבאתי שם דברי הגל"ח בפסחים: (ב) ואם אין שם מאכל של החר. כתב בנודע ביהודה סימן לו על מה שכתב המגן אברהם סימן תריח סעיף קטן ט להקשות על הנמכ"ס וכתב לנשכ דמירי בחל, וזה אינו, אלא דאם אפשר לטעון צריך לעשר אפלו בשבת אפלו בירקות, עין שם: (א) העברניים. עין באר היטב. ועין בשירי נכנסת הגדולה שכתב ששמו ממנה"ש פ"א ד"ל שהיה אומר את העברניים, והפונה שמתירין אותם מצד הדין כדי להתפלל עמהם, ונפקא זו נכונה וכן אני נוהג לומר. והפ"ח כתב שאין לומר, אנה וק בישיבה של מטה מתירין, ואין נוהגין כן, ועין באלה רבה שהפונה שבישיבה הם מסכימים אהנו על ההתרה, ודלא (כמהגן אברהם) ונחש"ט שהביא דברי הפ"ח על נסחא שלנו, עין שם. ולפי זה גם מה שכתב ה"ט דשליח צבור לחוד מועיל, נראה שגם זה אינו, משום דאלו השלישה הם שליחות צבור וכל אחד מהם מועיל שליחות לחד בכהאי גוונא וקצורתי: (ב) ונוהגים שאומר כל נדרי וכו' וכתב בשאלת יעבץ סימן קמה שהפסח של הקדמונים הוא לומר די נדנא דקאי על העבר, ולרבנו תם דקאי על העתיד צריך לשנות ולומר דננרי או דננרי הפ"ח בחיר"ט וכתב לית

באר היטב

דאנהו בקאי בהו, מגן אברהם. מניקה שיש לה ליל חולה ומסכן ואינו רוצה לילך כי אם ממנה ואם מתעניית סננה היא לילך, אינה מתעניית אפלו ביום הכפורים, תשובת דבר שמואל סימן קז: **ס.** יעלה ויבא. ואם חל בשבת אומר רצה, נכנסת הגדולה. וט"ו כתב שלא להזכיר יעלה ויבא, עין שם. והמגן אברהם העלה דאין להקל. ועל כל פנים אין צריך לקדש ויש לחוש לברכה לבשלה, עין שם: **ס.** שליח צבור. ועכשו אומר הגדול לבר, וצריך לצרף עוד שנים עם הגדול ושהיה עמו עד אחר ברכה. ועין ט"ז: **ג.** העברניים. והם העובדים על גזרות וחרמות הקהל, מתירין להם כדי שיוכלו להתפלל, דכל תענית צבור שאין בו מפושעי ישראל אינו תענית. ונוהגים לומר זה שלש פעמים:

המתירים על דעת המקום ועל דעת הקהל רוצה לומר בהסכמתם, אבל לא בתורת שליחות להחיר וגם נראה שאין מועיל שליחות לחד בכהאי גוונא וקצורתי: (ב) ונוהגים שאומר כל נדרי וכו' וכתב בשאלת יעבץ סימן קמה שהפסח של הקדמונים הוא לומר די נדנא דקאי על העבר, ולרבנו תם דקאי על העתיד צריך לשנות ולומר דננרי או דננרי הפ"ח בחיר"ט וכתב לית

משנה ברורה

שלא תקנו אלא במקום שמצוה באכילתו, והוא הדין שאין לומר רצה והחליצנו כשחל בשבת. ²² ועל כל פנים קדוש בודאי אין לו לעשות דיש חשש ברכה לבשלה, ²³ וכן אם שכתב לומר יעלה ויבא או רצה כשחל בשבת ונזכר אחר שפסיס ברכת בונה ירושלים, לא יחזור:

תריט א (א) שאומר שליח צבור. ועכשו אומר הגדול שבכל עיר, "וצריך ²⁴ לצרף עוד שנים, ואומרים

בישיבה וכו', שהישיבות מסכימים לצרף דעת המקום לדעת הקהל להחיר את העברניים מצד הדין ונצרכו נקרא מי שעבר על גזרת צבור או

שעבר עברה, ומבאר לעיל בסימן נה דאם נדחה אין מצרפין אותו לכל דבר שבקדשה, ויכולין גם כן להתנות להחמיר שלא להתפלל עמו בבית הכנסת אף

שיש שם עשרה, ²⁵ ושמא התנו, על כן מתירין אנו כדי שנוכל להתפלל עמהם, דכל תענית צבור שאין בו מפושעי ישראל אינו תענית, שהרי חלכנה

שריחה רע ומנאה הכתוב ²⁶ עם סמני הקטרת: (ב) ונוהגים שאומר כל נדרי וכו'. הנה מנהג קדמונים היה לומר מיום הכפורים שעבר עד

יום הכפורים זה, והיתה הפונה להחיר הנדרים ושבעות ששכר נדרו ונשבעו פן עבר אחד עליהם, ורבנו תם הקשה על זה, ולכן הגיה שיש

לומר מיום הכפורים זה עד יום הכפורים הבא עלינו, והפונה להתנות על נדרים שידר מכאן ולהבא שלא יחולו ומהני תנאי זה ²⁷ אם אינו זוכר התנאי בשעה שנדר אחר כך. אבל אם זוכר התנאי ואף על פי כן נזדר, הרי

לו, יום כפור היום, ואם אתה חושש שיהיה לך סננה אם לא תאכל כשעור בבת אחת אכל בבת אחת, ואם לאו, תאכל מעט מעט פחות

מכשעור. וכתבו האחרונים דצריך כל מורה להיות דינים אלו שגורים בפיו מבפני יום הכפורים, כי יוכל להיות דבשהיות מעט יש בו סננת

נפשות. ואם הוא שאלה שהמורה צריך לעין הדין, ויש שם אחר בקי שיוצא להשיב מיד, אין חולקים בזה כבוד להרב. ועין עוד מדינים

אלו בהלכות שבת סימן שכתב וסימן של, כי אין בין יום הכפורים לשבת אלא שזה נדון בסקילה וזה נדון בענש ברת: **ט (כה)** בלמוס.

והוא ²⁸ מסכן למות על ידי זה, וכשמראיתו חוזרת, בידוע שנתרפא. ואיתא בגמרא, דעקר הסימן שהאירו עיניו, משיוצא להבחין בין טעם

תבשיל יפה לטעם תבשיל רע: **(כו)** עד שיאירו עיניו. משמע מלשון זה דבזה אין צריך לצמצם לתן לו פחות פחות משעור, וכנ"ל, דיוכל

לבא על ידי השהיה לסננה: **(כז)** עין לעיל סימן שכתב סעיף יד. דמבאר שם דכיון שהוא צריך לאכל לאלתר והנבלה מוכנת, מוטב

להאכילו נבלות: **י (כח)** חולה שאכל ביום הכפורים. וכן יש לנהוג לנערים שאוכלים ביום הכפורים וכן הילדית שאינה מתענה (משה

אפרים): **(כט)** שאומר יעלה ויבא. השטעם, כיון דבהתרא אכל הוי לה יום הכפורים כמו לדין שאר יום טוב, ²⁹ ואם חל בשבת אומר רצה והחליצנו. ³⁰ ויש שמקלין בזה שאפלו יעלה ויבא אין צריך לומר.

שער הציזון

ט. יט. רש"י: י. כ. אחרונים: **כא.** ש"ז, וגם המגן אברהם מצד מעקר הדין כן, אלא שכתב שמכל מקום יש לפסוק כהטור ולא להקל. והנה המגן אברהם הביא בשם שבלי הלקט שסובר כן, ובמאמר מרדכי הביא בשם ארחות חיים שסובר כן. אכן כיון דהוא רק בקשה בעלמא יעלה ויבא וכן רצה ואין בזה חשש ברכה לבשלה, יוכל לומר, מה שאין כן קדוש, כמו שכתבנו להמו: **כב.** מגו אברהם. וכו' סתם במשה אפרים והגר"ז וחי אדם. ועין בהדושי

ר. עקיבא איגר: **כג.** פרי מגדים וחי אדם:

תריט א. א. אחרונים: **ב.** אפלו לשליח צבור, כן מסיק בשערי תשובה: **ג.** פרי מגדים: **ד.** בא לרמו שאין לנו להקל ברשעים פושעי ישראל שלא יהיו בכלל תעניתו וחפלתו, והנה כי שם ימים מתעלה ומתקדש בשעה שהרשעים בחטובות ורוצים להתאגר ולהתנהג כמעשה הצדיקים ופרישה: **ה.** פוסקים:

82

תקנת אמירת 'כל נדרי'

א. הנהיגו הקדמונים לומר 'כל נדרי' כליל יום הכיפורים עם כניסתו^א, ויש שכתב שהיא תקנת אנשי כנסת הגדולה^ב.

ב. תיקנו לאומרו בלשון ארמי, כדי שיבינו כל הקהל מה שאומרים, שכך היה עיקר לשונם אז^ג. ואמנם יש שכתבו סדר אמירת 'כל נדרי' בלשון הקודש^ד.

ג. השליח ציבור אומר 'כל נדרי' בקול רם^ה, בניגון המתוקן ומקובל מימי קדם^ו. וחוזר

דבריו שם, וכדלהלן^ז פרק פג הערה ג, וע"ע מה שהובא שם מדברי התוס' ר"ד, ואמאי חששו בכניסת יום הכיפורים דוקא לנדריים.

ג. לבוש [סימן תריט סעיף א]. וגם בסידור רש"י [הו"ד בסידור אוצר התפילות עמ' תקנ], בסידור רבינו שלמה מגרמייזא [אות קא, עמ' רלה], ובספר המנהגים למהר"א קלוזנר זצ"ל [דיני יו"כ סימן לו אות ט, והו"ד ב'מטה משה' לתלמיד המהרש"ל, אות תתסו] איתא שנוסת זה נתקן בבבל שהיה עיקר לשונם שם לשון ארמי, לכך תיקנוהו בלשון ארמי כדי שיבינוהו הכל, וכן כתב בקצרה בספר המנהגים למהר"א טירנא [בהגהות המנהגים שם אות קנד], עיי"ש. [ועיין להלן פרק פד הערה יב מה שהובא בענין זה].

ד. סדר רב עמרם גאון [סדר יוה"כ], והו"ד בכל בו [סימן סח], ועד"ז הביא שם מהרס"ג. וגם האור זרוע [הלכות ערב יו"כ סימן רעז אות ה] הביא בשם רבינו תם שאומרים 'כל נדרי' בלשון הקודש. [וכתב שמתעם זה אין חשש איסור פרסום לרבים באמירת 'כל נדרי', שאין כל העם מבינים לשון הקודש ולא אתי לזלזולי בנדרים, וע"ע בזה להלן פרק פד הערה יב].

ה. לבוש [סימן תריט סעיף א], עיי"ש שכתב שהטעם שאומר בקול רם, זהו כדי להזכיר לציבור שיאמרו גם הם ויתנו לעצמם. (והלבוש לשיטתו שיש ב'כל נדרי' משום תנאי נדרים דלהבא, [עיין בזה להלן פרק פג ופרק פד], וסובר הלבוש שצריך כל אחד לומר התנאי בעצמו, ואינו יוצא בשמיעה מפי הש"ץ. [וכדלהלן פרק פד סעיף ה, עיי"ש השיטות בזה]).

ו. מטה אפרים [שם, סעיף יא], עיי"ש. (וכתב שם בסו"ד, 'ואל ישנה אדם ממנהג העיר בניגונים, לפי שמבלבלים דעת הקהל', ומקור דבריו ברמ"א [שם סעיף א] בשם המהרי"ל).

א. ר"ן, תוס' ותוס' ר"ד, ריטב"א ונמוק"י [נדרים כג:], מאירי [שם כ:], רא"ש [נדרים שם, ויומא פ"ח סימן כח, והביא מרב סעדיה גאון ורב נטרונאי גאון שיש שעושים מנהג זה, ועי' בתשובות הגאונים שערי תשובה סימן קמג יג-טו, הלכות פסוקות מן הגאונים סימן קטז-קכב, 'אוצר הגאונים' נדרים, חלק התשובות סימן סא-סח], ומרדכי [יומא סימן תשכו]. סדר רב עמרם גאון [סדר יוה"כ], ראב"ן [מסכת עירובין ד"ה ותיקון, והו"ד בהגה"מ סוף הלכות שביתת עשור], סמ"ג [ל"ת רמב], מהרי"ץ גיא [ב'שערי שמחה', הלכות יוה"כ פ' סימן קמד, עיי"ש], רבינו ירוחם [נתיב ז חלק א, ועי' בדבריו בנתיב יד סוף חלק ג], מהר"ם מרוטנבורג [ב'ספר מנהגים' סדר יו"כ, עמ' 54], תשב"ץ קטן [סימן קלד], ראבי"ה [ח"ב סו"ס תקכח וסימן תקכט], שו"ת הריב"ש [סו"ס שצד], אור זרוע [הלכות ערב יוה"כ סימן רעז], מתזור ויטרי [סימן שנא, עמ' 389-390], ארחות חיים [לרא"ה מלניל, סדר יוה"כ פ' סימן כט], שבלי הלקט [סימן שיז], כל בו [סימן סח], תניא רבתי [סימן פ], המנהיג [לראב"ן הירחי, הלכות יוה"כ, סימן נ], האגור [סימן תתקמג], אבודרהם [סדר תפילת יוה"כ], סדר היום [הנדפס במהדורה חדשה, ע"פ מהדורת למברג, סדר ערב יוה"כ].

ומקור לתקנה לומר 'כל נדרי' ביום הכיפורים הביאו הפוסקים מדברי הזהר פרשת משפטים [דף קטז א] ורעיא מהימנא פרשת פנחס [דף רנה א], וכדלהלן פרק פד הערה ו, עיי"ש.

ב. שטמ"ק נדרים כג: [ד"ה רבא אמר כגון], שאנשי כנסת הגדולה תיקנו לומר 'כל נדרי' כדי להסיר מהמכשול, משום שיש כמה בני אדם שנודרים ושוכחים הנדר ואינם באים לפני חכם להתיר, ועוברים על נדרם בשוגג. לכן תיקנו שעם פתיחת תפילותיהם בתחילת יום כיפור יתוודו ויתחרטו מנדריהם כדי שלא ישכחו הדבר. [ועי' מה שכתב בהמשך

השיטות ש'כל נדרי' עניינו התרת נדרים לשעבר

א. כמה ראשונים פירשו ש'כל נדרי' נתקן כדי להתיר נדרים שעברו עליהם במשך השנה^א, כדי להינצל מן העונש^ב, ותיקנו לומר כן ביום הכיפורים, כיון שיום הכיפורים אינו מכפר על נדרים ששכחם ואינו זוכר לקיימם^ג.

הכיפורים מכפר על כל עוונות שבתורה אם עשה תשובה, אעפ"כ חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהם יום הכיפורים חייבים להביא חובתם לאחר יום הכיפורים [וכדאיתא בכריתות כה.], וה"נ אם נדר האדם נדר ומחוייב הוא לשלם נדרו, אין יום הכיפורים מכפר לו לפוטרו מלקיים נדרו עד שישלמו, ולכך חששו הקדמונים שמא יש ביד האדם עוון נדרים ששכח ואינו יודע בהם לקיימם, ויהיה נענש בעבור כך, לכן תיקנו לומר שאם עשינו שום נדר ושכחנו אותו ולא נדע לקיימו, אנו מתחרטים על כך ומתירים זה לזה, והו"ד באליה רבה [סימן תריט אות ב] ובשיירי כנסת הגדולה [שם, בהגהות הטור אות ז].

ובדומה לזה כתב השטמ"ק [נדריים כג: ד"ה רבא אמר כגון] שאנשי כנסת הגדולה תיקנו לומר 'כל נדרי' כדי להסיר מהמכשול, [וכנ"ל פרק פב הערה ב], משום שיש בני אדם שנודרים ושוכחים הנדר ואינם באים לפני חכם להתיר, ועוברים על נדרן בשוגג. לכן תיקנו שמיד בפתחת התפילה בתחילת יום הכיפורים יתוודו ויתחרטו על הנדרים, כדי שלא ישכחו הדבר, ועד"ז כתב הראב"ן [במסכת עירובין, עיי"ש שכתב שהטעם שתיקנו לאומרו קודם התפילה, זהו כדי שתהא התשובה קודם יום הכיפורים, שאז יכפר יום הכיפורים], עיי"ש.

[ועי' בשטמ"ק [שם] שכתב לדחות מה שכתב רבינו תם ש'כל נדרי' עניינו מסירת מודעא על נדרים שידור להבא, [וכדלהלן פרק פד סעיף א], שלא שייך לומר 'אתחרטנא בהון', שלא שייך 'חרטה' במה שעתיד לבוא, וכן לא שייך מחילה במה שרוצה לבטל כל הנדרים שידור בשנה זו, עיי"ש עוד].

ובביאור הגר"א [סימן תריט סעיף א] כתב שלשיטה זו [ש'כל נדרי' הוא התרת נדרים דלשעבר], הטעם שאומרים כן ביום^א, זהו משום שבהתרת נדרים כתיב 'ואם הניא וגו' 'זה' 'יסלח לה' [במדבר ל ו], ויום הכיפורים הוא יום סליחה, עיי"ש.

וכתב הצפנת פענח [בהערותיו על הזוהר הרקיע' להרשב"ן, אזהרה עא (עמ' 283)] שהטעם שעושים התרת

א. סדר רב עמרם גאון [סדר יוה"כ], רא"ש [יומא פ"ח סימן כח ונדריים פ"ג סימן ה, במסקנת דבריו], תוס' רי"ד [נדריים כג: אות ז, והו"ד בתניא רבתי סימן פ, וכן נראה מסקנת התניא רבתי שם], ושטמ"ק [נדריים שם ד"ה רבא אמר כגון], וכן הביא הרא"ש מרב סעדיה גאון, וכן כתבו הראב"ן [מסכת עירובין ד"ה ותיקון, והו"ד בהגה"מ סוף הלכות שביתת עשור], רבינו ירוחם [נתיב ז חלק א], ראבי"ה [ח"ב סימן תקכח], ספר המחכים [לרבינו נתן ב"ר יהודה ז"ל, ד"ה יו"כ, עיי"ש שכתב שכן המנהג במקומותינו], והו"ד בכל בו [סו"ס סח, וכן נראה מסקנתו שם], ובארתות חיים [לרא"ה מלוניל, סדר יוה"כ סימן כט]. וכשיטה זו מבואר באגור [סימן תתקמא, עיי"ש שכתב שכן הוא לשון 'כל נדרי'. אך כתב בסימן תתקמג דמכל מקום מנהג אשכנז לומר כרבינו תם], בסדר היום [הנדפס במהדורה חדשה, סדר ערב יוה"כ], בסידור רש"י [הו"ד בסידור אוצר התפילות עמ' תקנא] ובסידור רבינו שלמה מגרמייזא [אות קא, עמ' רלו]. וגם בשו"ת הלכות קטנות [ח"ב סימן ריט] הסיק שאומרים לשון 'כל נדרי' בלשון עבר. [וכמו שהובא להלן פרק פד הערה ט].

ב. רא"ש [יומא ונדריים שם] ותוס' רי"ד [יומא שם], שלשון 'כל נדרי' מוכיח שנתקן להתיר את הנדרים שעברו עליהם^א בשנה שעברה, [ודלא כרבינו תם שמבטלים נדרים דלהבא], כדי להינצל מן העונש.

והנה הרא"ש כתב בסתמא שמתירים את הנדרים כדי להינצל מהעונש. [ולא פירש אם רשאי לכתחילה לעבור על הנדר מחמת התרה זו]. אך הריב"ש [סו"ס שצד] הביא בשם הרא"ש ש'כל נדרי' אינו היתר נדרים רגיל כדי שיוכל לכתחילה לסמוך על כך ולעבור על הנדר, אלא מתירים אותם רק כדי להינצל מן העונש אם כבר עבר עליהם עכ"פ, [והמשיך שלכן אינו צריך באופן זה לפרט את הנדר, כיון שאינו מתירן מכאן ולהבא, עיי"ש, ועיין להלן הערה יח], עיי"ש.

ג. תוס' רי"ד [שם, והו"ד בשבלי הלקט סימן שיז], שתיקנו לומר כן ביום כיפור משום דקיי"ל שאע"פ שיום

טו. יש שכתב שנחגו שהשליח ציבור אומר שלש פעמים 'ונסלח לכל עדת בני ישראל', והקהל אומרים שלש פעמים 'ויאמר ה' סלחתי כדברך' ^{מד}. ויש שהוסיף שבתחילה אומרים גם הש"ץ וגם הקהל שלש פעמים 'ונסלח לכל עדת בני ישראל וגו'', ואח"כ אומר הש"ץ 'סלח נא לעון העם הזה וגו'', והקהל עונה שלש פעמים 'ויאמר ה' סלחתי כדברך' ^{מה}.

טז. יש לעיין אם אפשר להתיר בכלל התרת נדרים זו גם נדרים של הקדשות וממון עניים בלי ידיעה ברורה של המתירים ושל הנודר עצמו ^{מי}.

פרק פד

השיטות ש'כל נדרי' עניינו ביטול נדרים דלהבא

א. לדעת רבינו תם* ועוד ראשונים, אין ב'כל נדרי' התרת נדרים לשעבר כלל, שאין בזה לא 'חרטה' ^ג, לא פירוט הנדר, ולא שלושה מתירים ^ג, אלא תקנת אמירת 'כל נדרי' עניינה 'מסירת מודעא' לבטל את הנדרים שידרו במשך השנה הבאה ^ד.

פעמים 'ויאמר ה' סלחתי כדברך', ולגירסא זו יש לפרש בדומה לדברי הלבוש, ודו"ק.

מו. הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. [בקונטרס 'שלמי נדר' הערה יט].

והוסיף דלפ"ז צ"ע אם גם כשיבנה בית המקדש בב"א יאמרו נוסח זה של 'כל נדרי' כפי שאומרים עתה, כיון שע"ז יתבטלו כל הקדשות וקרבנות, ואף שע"ז אמירה זו אינו מתחרט על זה, אך מכל מקום הנוסח יכול לגרום קלקול. והרי חזינן ממה שאומרים אמירה זו בזמן הזה אף שיתכן דאינה מועילה לענין ממון עניים, דלא חיישינן לקלקול לענין זה, עכ"ד.

א. רבינו תם בספר הישר [סימן קמד, ובנדפס מחדש סימן ק] ובתוס' ובראשונים נדרים כג: וברא"ש [סוף יומא] בשמו, ובראב"ד ב'תמים דעים' [סימן קפג], ועוד.

ב. והוסיף רבינו תם טעם נוסף לדחות שיטות אלו, שמה מועיל מה שמתנה לאחר שכבר עבר על נדרו שיהיה נדרו בטל, [הר"ד ברא"ש סוף יומא, ובטור סימן תריט, ועוד], עיי"ש, ופשטות דבריו משמע שכונתו לומר שכיון שכבר עבר על הנדר, תו אי אפשר להתירו, ועי' בב"י [ריש סימן תריט], בב"ז [שם סעיף ב] וביד המלך [ח"א, בקונטרס 'כל נדר וכל שבועה' ד"ה הן אמת] שכתבו לתמוה על דבריו שהרי לדינא קי"ל כאמימר [בגמרא שבועות כח]. שאם נשבע על ככר, נשאל עליה אפילו אם 'אכלה כולה'. משום שעדיין

לכל עדת בני ישראל, כלומר, אנו עשינו את שלנו ושבנו אליך, ואתה תעשה כמו שהבטחתנו לסלוח על עוונותינו ביום הזה, עיי"ש עוד. (ולכאורה לפ"ז יש באמירת פסוק זה מעין פתיחה למה שממשיכים אח"כ, 'סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך וגו' ויאמר ה' סלחתי כדברך', [וכדלהלן סעיף טו]). וגם הערוך השולחן [סימן תריט סעיף ה] כתב שעיקר הכוונה באמירת פסוק זה הוא לסימן טוב שהקב"ה יסלח לעוונותינו. ועד"ז כתב המטה אפרים [שם סימן תריט ב'אלף למטה' ס"ק יח, לשיטות ד'כל נדרי' זהו מסירת מודעא לנדרים דלהבא], די"ל שפסוקים אלו אינם קשורים להתרת נדרים, אלא זהו מילתא אחריתא באנפי נפשיה, לשאול ולהזכיר בענייני הסליחה על כל חטא ועון בתחילת כניסת יום סליחתנו, עיי"ש.

מד. דרכי משה [סימן תריט אות ב] ובדבריו בהגהת הרמ"א [שם סעיף א], בשם ה'מנהגים' [למהר"א טירנא, דיני יו"כ], עיי"ש. [ואמנם יש להעיר שבראשונים (הנ"ל הערה מ-מג) לא הזכירו לומר כן שלש פעמים. וגם המקור חיים] (לבעל החוות יאיר, שם סימן תריט) כתב שמנהג מקומם לומר רק פעם אחת 'ונסלח', ואין אומרים 'ויאמר ה' סלחתי כדברך', עיי"ש. ועיין בסמוך הערה מה.

מה. לבוש [שם סעיף א], וכן המנהג היום. (ובאמת יש שגרסו גם בדברי המהר"א טירנא [הנ"ל הערה מד] ויאמר ש"ץ 'ונסלח' שלש פעמים, והקהל עונים. 'סלח נא לעון העם וגו''). והקהל עונים שלש

ב. תיקנו לומר 'כל נדרי' ביום הכיפורים, כיון שהוא תחילת השנה, וכמו שאמרו בגמרא^ה: הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: 'כל נדר שאני עתיד לידור, יהא בטל'.

מחוסר הוא קרבן בשוגג, ומלקות במזיד, ולא קיי"ל כרבא שלאחר שעבר ואכלה כולה אין נשאלים עליה, [וכמו שפסקו הרי"ף והרא"ש שם סימן יז, והרמב"ם שבועות פ"ו ה"ח, וכנ"ל פרק לב סעיף ד], וא"כ לדינא יכולים להתיר גם אותם הנדרים שכבר עבר, וממילא יכול אדם להישאל ביום הכיפורים שעומד בו על אותם הנדרים והשבועות שנשבע ונדר במשך השנה ועבר עליהם. [ועי' בב"י ובב"ח (שם) ובקרבן נתנאל (על הרא"ש סוף יומא, אות י) שבאמת כתבו לפרש קושיית רבינו תם באופן אחר].

ובאמת בשו"ת בית יעקב [להג"ר יעקב בן שמואל מצויזמיר, סימן קין] כתב דרבינו תם סובר דלדינא קיי"ל שאם 'אכלה כולה', תו אינו יכול להישאל, ודלא כאמימר בשבועות שם, [והוסיף הבית יעקב שכן היא גם שיטת הרמב"ם דלהלכה קיי"ל כהך מאן דאמר, ודלא כמו שכתבו שאר פוסקים בדעת הרמב"ם בזה, וכנ"ל פרק לב הערה ט], ולכך הוקשה לרבינו תם דמה מועיל להתיר מה שעברו כבר. [וכתב הבית יעקב שהרא"ש סובר שהתרה זו קאי על מה שעבר, אזיל לטעמיה שפסק (בשבועות פ"ג סימן יז) כאמימר שגם אחרי שעבר על השבועה יש לו התרה, ומשו"ה הנהיג הרא"ש להתיר על העבר]. וסיים הבית יעקב דלפ"ז ממה שאנו נוהגים לומר ב'כל נדרי' 'מיום כיפורים זה עד יום כיפורים הבא', מוכח דסבירא לן לדינא כרבינו תם והרמב"ם שהתרה אינה מועילה למה שעברו, [וכתב דממילא האמור בשו"ע סימן רלח סעיף כ שמי שנשבע על כזר ואכלה מהני התרה, זהו דלא כהלכתא], עכת"ד. [ואמנם יש לציין שלנוסחא דידן שאנו מוסיפים גם 'מיום כיפורים שעבר עד יום כיפורים זה', תו אין ראיה דס"ל דלא מהני התרה למה שעבר. ובעיקר דבריו עי' מה שהובא לעיל פרק לב הערה ט מדברי השער המלך והחקרי לב שכתבו לתמוה עליו, עיי"ש].

מחוסר הוא קרבן בשוגג, ומלקות במזיד, ולא קיי"ל כרבא שלאחר שעבר ואכלה כולה אין נשאלים עליה, [וכמו שפסקו הרי"ף והרא"ש שם סימן יז, והרמב"ם שבועות פ"ו ה"ח, וכנ"ל פרק לב סעיף ד], וא"כ לדינא יכולים להתיר גם אותם הנדרים שכבר עבר, וממילא יכול אדם להישאל ביום הכיפורים שעומד בו על אותם הנדרים והשבועות שנשבע ונדר במשך השנה ועבר עליהם. [ועי' בב"י ובב"ח (שם) ובקרבן נתנאל (על הרא"ש סוף יומא, אות י) שבאמת כתבו לפרש קושיית רבינו תם באופן אחר].

ובאמת בשו"ת בית יעקב [להג"ר יעקב בן שמואל מצויזמיר, סימן קין] כתב דרבינו תם סובר דלדינא קיי"ל שאם 'אכלה כולה', תו אינו יכול להישאל, ודלא כאמימר בשבועות שם, [והוסיף הבית יעקב שכן היא גם שיטת הרמב"ם דלהלכה קיי"ל כהך מאן דאמר, ודלא כמו שכתבו שאר פוסקים בדעת הרמב"ם בזה, וכנ"ל פרק לב הערה ט], ולכך הוקשה לרבינו תם דמה מועיל להתיר מה שעברו כבר. [וכתב הבית יעקב שהרא"ש סובר שהתרה זו קאי על מה שעבר, אזיל לטעמיה שפסק (בשבועות פ"ג סימן יז) כאמימר שגם אחרי שעבר על השבועה יש לו התרה, ומשו"ה הנהיג הרא"ש להתיר על העבר]. וסיים הבית יעקב דלפ"ז ממה שאנו נוהגים לומר ב'כל נדרי' 'מיום כיפורים זה עד יום כיפורים הבא', מוכח דסבירא לן לדינא כרבינו תם והרמב"ם שהתרה אינה מועילה למה שעברו, [וכתב דממילא האמור בשו"ע סימן רלח סעיף כ שמי שנשבע על כזר ואכלה מהני התרה, זהו דלא כהלכתא], עכת"ד. [ואמנם יש לציין שלנוסחא דידן שאנו מוסיפים גם 'מיום כיפורים שעבר עד יום כיפורים זה', תו אין ראיה דס"ל דלא מהני התרה למה שעבר. ובעיקר דבריו עי' מה שהובא לעיל פרק לב הערה ט מדברי השער המלך והחקרי לב שכתבו לתמוה עליו, עיי"ש].

והשער המלך [שבועות פ"ו ה"ח, ד"ה שוב ראיתי] והישועות יעקב [או"ח סימן תריט ס"ק א] כתבו לפרש קושיית רבינו תם ע"פ דברי האחרונים שכתבו שדוקא באופן שיש נפק"מ בהתרה לגבי מלקות או קרבן ס"ל לאמימר שנשאלין על כזר גם כשאכלה, אך כשאין נפק"מ בהתרתו אלא לגבי לפוטרו מדיני שמים, [וכגון במזיד ולא אתרו ביה], לא מהני ההתרה גם לאמימר, [וכן מבואר בשו"ת שער אפרים סימן עב ועוד, וכן דעת הרבה ראשונים, וכנ"ל פרק לב הערה יג, ועיי"ש הערה יא שיטות החולקים בזה], ולפ"ז פירש הישועות יעקב דהיינו מה שהקשה רבינו תם דמה מועילה ההתרה לנדרים שכבר עבר עליהם. דהיינו לאותם נדרים שאיז נפק"מ

ג. רבינו תם [בספר הישר] והראשונים [הג"ל] בשמו. ד. רבינו תם [בספר הישר שם] בשם אביו, סמ"ג ג' ל"ח רמב, מהרי"ל [הלכות ליל יו"כ סימן ו, עיי"ש שכתב דהכי קיי"ל], ראב"ד [בתמים דעים סימן קפג], שו"ת הרשב"א [ח"ה סימן רנז], שו"ת הריב"ש [סר"ס שצד], מהר"ם מרוטנבורג [ב'ספר מנהגים', סדר יו"כ, עמ' 54], אור זרוע [הלכות עיר"כ סימן רעז, במסקנת דבריו], תשב"ץ קטן [סימן קלד], האגור [סימן תתקמג, עיי"ש שכתב שכן מנהג אשכנז], המנהיג [לראב"ן הירחי, הלכות יו"כ סימן נו, בשם ר"ן], מטה משה [לתלמיד המהרש"ל, סימן תתסד], ועוד.

ה. נדרים כג:

ו. רוב הראשונים כתבו דלאו דוקא אמרו 'יעמוד בראש השנה', אלא דהיינו שיעמוד בזמן מסויים ויאמר כן. [כן כתבו הרא"ש בפירושו, ריטב"א, נמוק"י, ומאירי (כ:)] וכן הביא השטמ"ק שם (ד"ה ומתריץ אביי) בשם הרא"ם, ועי' גם בשו"ת הרדב"ז ח"ד סימן רעט בשם המפרשים דלאו דוקא אמרו בראש השנה אלא בכל זמן שירצה ועד זמן שירצה, וכן דייק בשיורי כנסת הגדולה סימן ריא בהגהות הטור ס"ק ד, מדברי הטור והרמב"ם].

אמנם השטמ"ק [שם] הביא בשם רבינו נתנאל הקדוש ובשם יש מפרשים שבדוקא אמרו בגמרא 'יעמוד בראש השנה ויאמר', שמתוך שהוא יום הדין גומר בליבו לבטל, וה"ה ביום הכיפורים. (וכתבו שלכך אנו רגילים לבטל ביום כיפור ולומר 'מיום כיפורים זה עד יום כיפורים הבא עלינו לטובה'), וכן איתא בתוס' ישנים [שם] בשם הרב ממין, והובאו שתי שיטות אלו בשו"ת ופסקי הריקאנטי וסימו תפז.